

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny

Parlamentní institut

POSTAVEVNÍ CÍRKVÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPY

Informační studie č. 5.159

Zpracoval: Mgr. Petr Kolář

září 2000

Obsah práce:

ÚVOD:	6
BELGICKÉ KRÁLOVSTVÍ	7
ZÁKLADNÍ INFORMACE	7
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	7
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	8
PRÁVNÍ STATUT CÍRKVÍ.....	9
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	9
DUCHOVNÍ PÉČE V ARMÁDĚ, V NEMOCNICÍCH A VE VĚZENÍCH.....	10
MANŽELSTVÍ, ŠKOLSTVÍ, MÉDIA	10
DÁNSKÉ KRÁLOVSTVÍ	11
ZÁKLADNÍ INFORMACE	11
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	11
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	12
PRÁVNÍ STATUT CÍRKVÍ.....	12
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	13
DUCHOVNÍ PÉČE V ARMÁDĚ, NEMOCNICÍCH A VE VĚZENÍ	14
MANŽELSTVÍ, ŠKOLSTVÍ, MÉDIA	14
SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO	14
ZÁKLADNÍ INFORMACE	14
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	15
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	16
PRÁVNÍ STATUT CÍRKVÍ.....	16
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	17
PŘÍKLAD FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ V BAVORSKU	19
DUCHOVNÍ PÉČE V ARMÁDĚ, NEMOCNICÍCH A VE VĚZENÍ	21
MANŽELSTVÍ, ŠKOLSTVÍ, MÉDIA	21
ŘECKÁ REPUBLIKA	22
ZÁKLADNÍ INFORMACE	22
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	22
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	23
MANŽELSTVÍ, ŠKOLSTVÍ.....	24

ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ.....	24
ZÁKLADNÍ INFORMACE	24
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	24
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	25
PRÁVNÍ POSTAVENÍ CÍRKVÍ	26
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	26
DUCHOVNÍ PÉČE V ARMÁDĚ, NEMOCNICÍCH A VE VĚZENÍ	27
MANŽELSTVÍ, ŠKOLSTVÍ.....	27
FRANCOUZSKÁ REPUBLIKA	27
ZÁKLADNÍ ÚDAJE	27
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	28
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	28
PRÁVNÍ STATUS CÍRKVÍ.....	29
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	30
DUCHOVNÍ PÉČE V ARMÁDĚ, V NEMOCNICÍCH A VE VĚZENÍCH.....	30
MANŽELSTVÍ, ŠKOLSTVÍ, MÉDIA	30
IRSKÁ REPUBLIKA	31
ZÁKLADNÍ INFORMACE	31
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	32
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	33
MANŽELSTVÍ, ŠKOLSTVÍ, MÉDIA	33
ITALSKÁ REPUBLIKA.....	34
ZÁKLADNÍ INFORMACE	34
HISTORICKÉ KOŘENY	34
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	34
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	35
DUCHOVNÍ PÉČE V ARMÁDĚ, V NEMOCNICÍCH A VE VĚZENÍCH.....	36
MANŽELSTVÍ, ŠKOLSTVÍ, MÉDIA	36
NIZOZEMSKÉ KRÁLOVSTVÍ	37
ZÁKLADNÍ INFORMACE A HISTORICKÝ VÝVOJ	37
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	37
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	38
PŮSOBENÍ CÍRKVÍ VE SPOLEČNOSTI	38

RAKOUSKÁ REPUBLIKA.....	39
ZÁKLADNÍ INFORMACE	39
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	39
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	42
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	45
DUCHOVNÍ PÉČE V ARMÁDĚ, V NEMOCNICÍCH A VE VĚZENÍCH.....	47
MANŽELSTVÍ, ŠKOLSTVÍ, MÉDIA	48
PORTUGALSKÁ REPUBLIKA.....	49
ZÁKLADNÍ INFORMACE	49
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	49
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	49
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	51
FINSKÁ REPUBLIKA.....	51
ZÁKLADNÍ INFORMACE	51
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	52
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	52
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	53
MANŽELSTVÍ A ŠKOLSTVÍ.....	53
ŠVÉDSKÉ KRÁLOVSTVÍ.....	54
ZÁKLADNÍ INFORMACE	54
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	54
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	55
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	56
SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO IRSKA.....	56
ZÁKLADNÍ INFORMACE	56
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	57
PRAMENY KONFESNÍHO PRÁVA	58
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	58
ŠVÝCARSKÁ KONFEDERACE.....	59
ZÁKLADNÍ INFORMACE	59
HISTORICKÝ VÝVOJ.....	59
MODELÝ KONFESNĚPRÁVNÍ ÚPRAVY VE ŠVÝCARSKU	60
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	62
POLSKÁ REPUBLIKA	63

HISTORICKÝ VÝVOJ.....	63
POLSKÝ KONKORDÁT	66
MAĎARSKÁ REPUBLIKA	70
ZÁKLADNÍ ÚDAJE	70
PRAMENY MAĎARSKÉHO KONFESNÍHO PRÁVA	71
FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ	72
PŘÍLOHY	75
PŘÍLOHA Č. 1 - GRAF A TABULKA NÁBOŽENSKÉ PŘÍSLUŠNOSTI OBYVATEL ČLENSKÝCH STÁTŮ EVROPSKÉ UNIE	75

Úvod:

Tato práce Parlamentního institutu obsahuje komparativní srovnání vybraných konfesněprávních úprav v Evropě. Zaměřuje se na ty - často problematické - okruhy ve vztahu státu a církví, které tvoří předmět vzájemných dohod a smluv, ať už mezinárodních nebo přijatých na národní úrovni.

Výklad k úpravám jednotlivých států vždy vychází z načrtnutí historického vývoje, který vymezuje specifickou situaci toho kterého státu. Dále se zabývá oblastí pramenů konfesního práva, jež jsou často včleněny do textu ústav a dalších zákonů, otázkou právního postavení církví a náboženských společností a jejich financováním, které je nezdědka předmětem sporů mezi představiteli církevní a státní moci. Konečně je vždy věnována pozornost úpravě manželského práva a působení církví v armádě, školství, médiích a dalších veřejných institucích.

Závěr práce tvoří přílohy obsahující grafické znázornění náboženské příslušnosti v zemích EU a tabulka naznačující skladbu finančních zdrojů na krytí nákladů činnosti církví v jednotlivých evropských státech.

Poznámka: Jsou-li v této práci citovány texty ústav členských států EU, jsou převzaty z publikace: Klokočka, Vl., Wagnerová, El.: Ústavy států Evropské unie, Praha 1997

Belgické království

Základní informace

Belgie je dnes po sérii 4 ústavních a územněsprávních reforem federálním státem složeným ze 3 společenství (Vlámské, Francouzské a Německy mluvící) a tří regionů (Flandry, Valonsko a Brusel). Z toho důvodu je dnes belgická státní správa značně decentralizovaná, na federální úrovni jsou spravovány pouze záležitosti v oblasti zahraniční politiky, obrany, spravedlnosti, veřejných financí a sociálního zabezpečení.

Belgie má přibližně 10 milionů obyvatel žijících na území 30 513 km².

Ačkoliv neexistují žádné oficiální údaje o religiozitě belgického obyvatelstva (podobná otázka nesmí být při sčítání obyvatel kladena), z údajů soukromých výzkumů veřejného mínění vyplývá následující rozložení náboženské příslušnosti belgického obyvatelstva:

katolíci	celkem	75 %
	z toho pravidelně praktikujících	23%
bez vyznání		12%
muslimové		1,5%
protestanti		1,0%
židé		0,3%
jiné vyznání		0,2
nerozhodnutí		10,0

Zdroj: výzkum Lovaňské university¹

Historický vývoj

Historický vývoj v Belgii je spojen s příchodem křesťanství ve 4. st., kdy zde existovala římská provincie Belgica s hlavním městem v Trieru. V období reformace se dostala jižní část tehdejšího Holandska pod vládu Habsburků a byl tak položen základ novodobého belgického

¹ Abteilung für Religionssoziologie, Katholische Universität Löwen, in: Robbers, G.: *Staat und Kirche in der Europäischen Union*, Baden-Baden, 1995, s. 15

státu. Do oblasti církevní správy se silně promítnul vliv politiky císaře Josefa II. a v období Francouzské revoluce došlo i v Belgii k uzavření klášterů a deportaci tisíců kněží a řeholníků. V období let 1815-1830 byla Belgie spojena s Holandskem a projevil se zde silný vliv protestantské vlády, která nechala uzavřít řadu katolických škol. V roce 1830 získala Belgie nezávislost a v roce 1831 přijala ústavu, která platí s několika změnami dodnes. Veliký význam pro formulování základních ústavních svobod a vztahů mezi státem a církvemi měl dopis arcibiskupa z Mechelenu prince de Méan ze 17. prosince 1830. Formulace z tohoto dopisu se pak objevily především ve člancích 14, 15, 16 a 117 nově přijaté ústavy (v dnešním textu se jedná o články 19, 20, 21 a 181).

Prameny konfesního práva

Základní normou upravující vztah církví a státu v Belgii je ústava z roku 1831, jež někdy bývá označována jako kompromis mezi katolíky a liberály. Základní práva a svobody vymezují i základní mantinely konfesněprávní úpravy – např. čl. 24 zaručuje svobodné školství, přičemž „komunita zajišťuje rodičům svobodu volby a organizuje výuku, která je neutrální. Neutralita zajišťuje především ohled na filozofické, ideologické nebo náboženské názory rodičů a žáků. Školy organizované veřejnými orgány skýtají až do konce povinné školní docházky volbu mezi vyučováním jednoho z uznávaných náboženství a výuku nekofesionální mravouky.“² Podobně je zakotvena v čl. 25 i svoboda tisku vylučující jakoukoliv cenzuru.

Článek 19 ústavy pak zakotvuje svobodu náboženských úkonů, když říká: „Svoboda náboženských úkonů, jejich veřejný výkon, jakož i svoboda vyjádřit ke všemu svůj názor, jsou zaručeny s výjimkou stíhání trestných činů, spáchaných při výkonu těchto práv.“ Negativní vymezení náboženské svobody pak obsahuje článek 20. v tomto znění: „Nikdo nesmí být žádným způsobem nucen k tomu, aby se účastnil činů a jednání, spojených s náboženskými úkony nebo dodržovat dny klidu požadované kultem.“ Konečně článek 21 ústavy vymezuje postavení státu ve vztahu k církevní správě slovy: „Stát nemá právo zasahovat do jmenování a dosazení služebníků jakéhokoliv kultu, ani jim zakazovat udržovat korespondenci s jejich nadřízenými a zveřejňovat jejich akty, v tom posledním případě s výjimkou odpovědnosti, obvyklé v oblasti tiskové a publikační. Občanský sňatek musí vždy předcházet církevnímu požehnání, pokud nestanoví zákon v případě potřeby výjimky.“ A konečně čl. 181 § 1 stanoví odpovědnost státu za materiální zabezpečení duchovních: „Platy

² český překlad belgické ústavy dle: Klokočka, Vl., Wagnerová, El.: Ústavy států Evropské unie, Praha 1997

a penze duchovních jdou na účet státu; potřebné částky se vnášejí každoročně do státního rozpočtu.“

Konfesní právní normy jsou dále obsaženy v některých zákonech – např. v čl. 143-146 trestního zákona.

Právní statut církví

O belgické úpravě vztahů státu a církví se často hovoří jako o pozitivní neutralitě či přátelské odluce. Vychází se z předpokladu, že náboženství má svoji hodnotu pro celou společnost jako služba všem obyvatelům země. Zákonnou úpravou pak je jednotlivým konfesím přiznán statut státního uznání, na něž se váží další oprávnění. Tento status získalo zatím 6 náboženství: zákon ze 4. března 1870 přiznal toto právo katolicismu, protestantismu, židovství a anglikanismu, novela zákona z 19. července 1974 pak islámu a konečně řecká a ruská ortodoxní církve získala tento status novelou uvedeného zákona ze 17. dubna 1985.

Samotné církve, ani jejich organizační složky podle belgického práva nemají právní subjektivitu. Avšak podle královského výnosu z 20. prosince 1809 a zákona z 4. března 1870 je příslušná odpovědná církevní správa nadána právní subjektivitou pro správu světských záležitostí. Podle zákona z 27. června 1921 byla zřízena zvláštní právnická osoba V.Z.W./A.S.B.L. (Vereniging Zonder Winstoogmerk/Association Sans But Lucratif), která zastupuje církevní instituce v oblasti zdravotního pojištění, školství apod.

Několik soudních rozhodnutí v minulosti vymezilo vztah kanonického práva a práva civilního, především v oblasti pracovněprávních vztahů.

Financování církví

Ve výše zmíněném čl. 181 belgické ústavy na sebe vzal stát odpovědnost za platové a důchodové zabezpečení duchovních těchto církví, které uznal. Jedná se tedy o položku v rámci státního rozpočtu. 5. dubna 1993 byl tento článek rozšířen o § 2., který říká: „Platy a penze představitelů zákonem uznaných organizací, jež skýtají morální oporu na základě filozofického, nikoliv konfesního světového názoru, jdou na účet státu; potřebné částky se vnášejí každoročně do státního rozpočtu.“ Tato novela ústavy vyvolala velikou diskusi a byla přijata i proti vůli belgických biskupů. Hlavní námitkou byl fakt, že na základě tohoto ustanovení může žádat o státní příspěvek jakákoli organizace, včetně těch, které se hlásí k sekularismu.

Podle zákona ze 7. srpna 1931 mají také církve nárok na státní podporu na stavby nebo opravy svých budov.

Státní příspěvky a nepřímá podpora (daňové úlevy) i výnos z vlastního majetku zajišťuje církve v Belgii natolik, že sbírky věřících nemají v této zemi téměř žádnou tradici. Členové církví jsou přesvědčeni, že podporují církve dostatečně ze svých daní.

Duchovní péče v armádě, v nemocnicích a ve vězeních

Duchovní péče ve věznicích je zajištěna královským dekretem z 21. května 1965. Uzané církve mají právo navrhopat vězeňské duchovní, jimž je umožněn vstup do věznic a je pro ně zajištěn vhodný prostor. Počet vězeňských duchovních je určován vládou.

Ve veřejných nemocnicích je duchovní péče upravena jen minimálně a není také hrazena ze státních prostředků. Královský dekret z 21. října 1964 pouze vymezil povinnost umožnit přístup do nemocnic těm duchovním, o něž bylo pacienty požádáno.

Právní základ duchovní služby v armádě je dán královským dekretem ze 17. srpna 1927. Na jeho základě navrhuji uznané církve své vojenské duchovní, kteří jsou potom jmenováni vládou. S odvoláním na soudní rozsudek kasačního soudu z roku 1957 se však na ně nepohlíží jak na státní úředníky.

Manželství, školství, média

Výše zmíněný článek 21. belgické ústavy zakazuje uzavřít církevní sňatek bez předchozího manželského souhlasu před státní autoritou. Článek 267 trestního zákona potom definuje jako skutkovou podstatu trestného činu asistování církevnímu sňatku před výkonem civilních sňatkových obřadů.

Církevní školství je v Belgii podporováno státem a hraje velmi důležitou roli v celém vzdělávacím systému. 60%žáků vyšších škol navštěvuje katolické školy, v oblasti Flander je potom tento podíl až 75%, což je nejvíce v celé západní Evropě. I ostatní konfese mají v Belgii své školy, včetně islámské Al-Ghazi v Bruselu, která byla otevřena v roce 1981. Školství spadá (ve smyslu federálního uspořádání státu) do kompetence jednotlivých společenství. Přesto však školský zákon z 29. května 1959 definuje základy povinného vzdělávání, mezi něž patří i volba mezi státem placenou výukou náboženství nebo etiky. V Lovani je významná Katolická universita (vlámská i valónská), evangelické teologické fakulty působí mimo rámec universit.

Náboženské vysílání ve veřejnoprávních masmédiích spadá pod program nazývaný „právo na anténu“. Toto právo zaručuje podle zákona o rozhlasovém a televizním vysílání z

27. března 1990 politickým stranám, církvím, odborům a jiným zájmovým společenským skupinám vymezený čas minimálně 2% z celkového vysílacího času za rok, maximálně však 100 hodin v televizi a 80 hodin v rozhlase.

Dánské království

Základní informace

Dánsko se rozkládá na území 43 069 km a při sčítání lidu v roce 1993 mělo 5 180 614 obyvatel. Úředním jazykem je dánština, složení obyvatelstva je pak velmi homogenní – s výjimkou nepočetné německé menšiny.

Podle statistických údajů se roce 1992 hlásilo k Dánské národní církvi³ 88,2% všech obyvatel. Tato národní církev, která však nemá postavení státní církve, má tedy přibližně 4 554 000 členů. 68 000 obyvatel Dánska se pak hlásí k islámskému vyznání a dalších 58 000 obyvatel patří k jedné z mnoha náboženských skupin nebo církví.

Historický vývoj

Křesťanství získalo dominantní postavení v Dánsku v roce 960, kdy je král Harald Bauzahn prohlásil za náboženství Dánska. Až do roku 1536 patřily dánské diecéze k římskokatolické církvi, od roku 1536 do současnosti se pak jedná o evangelicko-luterskou církev. Ta byla v letech 1536-1849 také státní církví a Dánské království bylo proto považováno za konfesní protestantský stát.

Ústava z roku 1665 nakazovala králi, aby se hlásil k Augsburské konfesi, všichni obyvatelé Dánska pak měli přijmout evangelicko-luterské vyznání. Tato Lex Regia, jak byla ústava z roku 1665 nazývána, dávala také panovníkovi právo vykonávat správu v oblasti církevní administrativy a všech náboženských záležitostech. Nová ústava z roku 1849 pak zrušila státní monopol Dánské národní církve a proklamovala svobodu vyznání. Zároveň článek 66 této ústavy stanovil, že církev je oprávněna samostatně řídit všechny své záležitosti a žádná světská moc nemá právo do její činnosti zasahovat. Zákon z roku 1903 přiznával všem členům dánské národní církve starším 18 let právo volit své zástupce do rad církevních společenství. Přibližně 2100 takových společenství tak získalo nové vedení vytvořené na demokratickém principu.

³ v dánštině se užívá pojem Folkekirke, v němčině potom označení „Dänische Volkskirche“.

Prameny konfesního práva

O dánském konfesněprávním systému se někdy hovoří jako o „dvojitém normosystému“, což vyjadřuje skutečnost, že zde existuje velmi silná provázanost mezi právem státním a právem církevním. Základním pramenem je i zde dánská ústava přijatá 5. června 1953. Její 4. článek hned zakotvuje dominantní postavení dánské národní církve, když říká: „Evangelicko-luterská církev je uznávanou (státní) církví Dánska a jako taková je státem podporovaná.“ Sedmá kapitola ústavy pak poměrně podrobně upravuje konfesní záležitosti, a to v následujících paragrafech: § 66: „Zřízení státní církve upraví zákon“, § 67: „Občané mají právo vytvářet společenství za účelem provádění bohoslužeb, které odpovídá jejich přesvědčení, za předpokladu, že není učeno nebo konáno nic, co se přičí dobrým mravům nebo veřejnému pořádku“, § 68: „Nikdo nesmí poskytnout osobní příspěvky jiné denominaci, než té, ke které se hlásí“, § 69: „Pravidla pro církevní korporace, lišící se od státní církve, stanoví zákon“, § 70: „Nikomu nebude odepřeno plné požívání občanských a politických práv kvůli jeho náboženskému přesvědčení nebo kvůli jeho původu, nikdo se z těchto důvodů nezbaví občanských povinností.“

Nikdo tedy není vázán vyznávat nějaké náboženství, kromě krále, který podle článku 6 dánské ústavy: „je členem evangelicko-luterské církve“.

Dalšími prameny konfesního práva jsou trestní zákon, který v § 137 vymezuje skutkovou podstatu trestného činu rušení bohoslužeb, podobně pak § 140 označuje za trestné jednání, při kterém dochází k urážce církevního společenství, jeho víry nebo bohoslužby.

Zákon o státních svátcích pak pouze podtrhuje dominantní postavení dánské národní církve, když zakazuje, aby ve dnech, které slaví dánská národní církev nebylo činěno nic, co by mohlo rušit bohoslužby.

Právní statut církví

Všechny církve a náboženské společnosti, vyjma dánské národní církve, jsou nezávislá a samosprávná sdružení nepožívající ochrany postavení veřejnoprávního subjektu. Od přijetí ústavy v roce 1849 je užíván koncept „uznaných církví a náboženských společností“ V roce 1992 získalo tento statut 20 takových subjektů: Apoštolská církev v Dánsku, Bahá'í, Buddhistické centrum, Dánské charismatické společenství, Dánští reformovaní, Baptisté, Dánské evangelické hnutí, Francouzští reformovaní, Němečtí reformovaní, Židé, Ruští pravoslavní, Římští katolíci, Nebeská armáda, Ostrovní církev v Kopenhagenu, Svědci

Jehovovi, Svatí posledních dnů, Církev norského krále Haakona, Metodisté, Anglická církev sv. Albána, Švédská Gustavova církev, Adventisté sedmého dne, Mezinárodní církev.

K uznání dochází na základě správního rozhodnutí ministra pro církevní záležitosti. Duchovní takto uznaných církví a náboženských společností pak jsou oprávněni vést úřední rodné knihy, knihy o uzavřených manželstvích a knihy o zemřelých.

Církevní zákonodárství týkající se národní církve spadá do pravomoci krále a parlamentu. Král také jmenuje biskupy. Od roku 1868 mají členové dánské národní církve právo volit své představené, faráře. Takovéto volební shromáždění čítající minimálně 50 členů se pak může na základě žádosti podávané ministroví pro církevní záležitosti stát samostatnou jednotkou v rámci dánské národní církve. Každé společenství pak musí mít svého zástupce nebo řídicí radu. V případě, že farář zemře nebo se vzdá své funkce, musí tento zástupce prostřednictvím biskupa podat žádost na ministerstvo o umožnění a potvrzení další volby.

V roce 1989 byl přijatý zákon o účasti dánské národní církve na ekumenickém hnutí. Tento zákon zavazuje všechna církevní společenství k dialogu se všemi křesťanskými domácími i zahraničními církvemi a náboženskými společnostmi.

Financování církví

Zásadně se liší způsob financování dánské národní církve a ostatních církví a náboženských společností.

Podle zákona o hospodářských vztazích dánské národní církve existují 3 hlavní prameny finančního zajištění:

- 1) církevní daň, kterou jsou zatíženi všichni členové dánské národní církve, kteří spadají pod zákonnou daňovou povinnost.
- 2) státní příspěvky na platy a důchody a roční příspěvek státu ve výši 14 mil DK na opravy církevních historických budov a udržování významných hřbitovů
- 3) příjmy z církevního majetku

Ostatní vyznání a náboženské společnosti, ať už jsou či nejsou státem uznané, nemají nárok na žádnou státní finanční podporu. Prostředky pro svoji činnost získávají výhradně od svých členů, podobně jako kterékoli jiné občanské sdružení.

Duchovní péče v armádě, nemocnicích a ve vězení

Veškerá správa spojená s duchovní službou v armádě, nemocnicích a ve vězení spadá do agendy Ministerstva pro církevní záležitosti. Vojenští kaplani jsou příslušníky jednotlivých složek armády.

Manželství, školství, média

Sňatek je možné uzavřít před církevní nebo státní autoritou. Dánské právo zná také instituty odluky a rozvedení manželství. Jeden z manželů se může domáhat rozvodu, existovala.li mezi manžely odluka déle než 1 rok. Pakliže souhlasí s rozvodem oba manželé je vyžadována pouze 6-ti měsíční odluka. Sňatek s civilněprávními účinky je možné uzavřít před duchovními všech státem uznaných církví. Pověření k uzavírání manželství uděluje ministr pro církevní záležitosti. Ve výjimečných případech může toto pověření udělit i duchovním státem neuznaných církví a náboženských společností.

Podle školského zákona z roku 1975 je vyučování náboženství na školách povinné. Žáci do 15-ti let mohou být z náboženské výuky osvobozeni na základě žádosti rodičů, od 15-ti let pak na základě žádosti vlastní. Náboženská výuka probíhá v každém ročníku, vyjma 7. nebo 8. ročníku, kdy se žáci a studenti účastní přípravy na biřmování.⁴ Tato příprava je však již dobrovolná a vedou ji faráři jednotlivých společenství. Náboženská výuka je povinná i na gymnáziích a vyšších školách.

Spolková republika Německo

Základní informace

Církev a náboženství vůbec hrají ve společensko-politickém životě Spolkové republiky Německo bezesporu významnou roli. Z přibližně 81 milionů obyvatel jich je 29,2 milionů protestantů a 28,1 milionů katolíků. Členové dvou největších křesťanských církví tak představují přibližně 70% veškeré německé populace. Evangelické církve (luterské i reformované) jsou organizovány na zemském principu (Landeskirche), společně pak tvoří spolek církví s názvem Evangelická církev v Německu.

⁴ používám zde volný překlad německého „Konfirmandenunterrichts“

K Islámu se hlásí přibližně 1,65 mil osob žijících na území Německa (z toho však má asi pouze 100.000 německé občanství)

Současný německý systém je charakterizován snahou zajistit co nejvyšší míru rovnoprávnosti a autonomie všech církví a náboženských společností, uznáváním jejich užitečnosti a poskytováním potřebné pomoci pro jejich činnost. V Německu se uplatňuje náboženská, konfesní a světonázorová neutralita demokratického pluralitního státu, který církvím garantuje svobodný prostor k veřejnému působení.⁵

Historický vývoj

Spojitosť „trůnu a oltáře“, tedy moci světské a duchovní hrála v Německu vždy velmi důležitou úlohu. Například arcibiskupové Trieru, Kolíně a Mohuči byli vždy zároveň kurfiřty a spolurozhodovali tak o volbě nového císaře. Reformace v první polovině 16. století tuto vazbu ještě posílila – postupně vznikaly tzv. Landeskirchen, tedy zemské církve velmi úzce vázané na představitele politické moci té které země. Od dob reformace se také zvláště v Německu uplatňovala zásada „cuius regio, eius religio.“

Pod vlivem událostí ve Francii vyhlásil 25. února 1803 říšský sněm tzv. Reichsdeputationshauptschluß (RDH), na jehož základě došlo k sekularizaci církevního majetku. Z objemu církvi odebraného majetku byla odškodněna zvláště zemská knížectví na levém břehu Rýna, která Napoleon připravil o jejich panství. Po vyhlášení Německého císařství v roce 1871 byl kancléřem Bismarckem vyhlášen tzv. kulturní boj (Kulturkampf), který měl odezvu především v Prusku, Bádensku, Hessensku a Sasku. V rámci tohoto „kulturního boje“ bylo například pod hrozbou trestního postihu zakázáno duchovním, aby se ve svých kázáních dotýkali veřejných záležitostí. Roku 1872 byla zakázána přítomnost jezuitů a „příbuzných“ řádů v Říši. Květnovými zákony z roku 1873 byl zpřísněn dozor státu nad církví.

Již v průběhu 19. století dochází k právnímu vymezení postavení církví v Německu. Postavení katolické církve bylo upraveno řadou konkordátů (tedy mezinárodních smluv uzavíraných mezi Svatým stolcem a jednotlivými státy) nebo alespoň cirkumskripčních bul, na jejichž základě byly delimitovány hranice diecézí podle státních a zemských hranic. Evangelické církve pak uzavírali s jednotlivými zeměmi církevní smlouvy, kde byly vymezeny hlavní principy jejich působení.

⁵ J.R.Tretera – Konfesní právo a církevní právo, Praha 1997, s. 106

Prameny konfesního práva

Konfesněprávní normy jsou obsaženy v Základním zákoně SRN, v dalších spolkových zákonech, v ústavách některých spolkových zemí a jejich zákonech, v dosud platném konkordátu z roku 1933, v dalších konkordátech, které uzavírají jednotlivé země a ve smlouvách, které tyto země uzavírají s evangelickými zemskými církvemi. Právě používání smluvního práva je významnou dominantou německého konfesního práva.

Význam postavení církví ve společnosti vyjadřuje již text preambule Základního zákona: „U vědomí své odpovědnosti před Bohem a lidmi, veden vůlí uchovat svou národní a státní jednotu...“ Článek 4 pak vymezuje základní náboženské svobody: „(1) Svoboda víry, svědomí, náboženského a světonázorového vyznání je nedotknutelná. (2) Nerušené vykonávání náboženství je zaručeno. (3) Nikdo nesmí být proti svému svědomí nucen k vojenské službě ve zbrani.“ Tyto základní náboženské svobody jsou recipovány již z Výmarské ústavy z roku 1919.

V Základním zákoně v čl. 7, odst. 3, 4 je ještě vymezeny základní normy pro výuku náboženství: „(2) Osoby oprávněné k výchově mají právo rozhodovat o účasti dítěte na vyučování náboženství. (3) Náboženství je ve veřejných školách s výjimkou bezkonfesních škol řádným vyučovacím předmětem. Bez újmy práva státu na dozor se provádí vyučování náboženství v souladu se zásadami náboženských společností. Žádný učitel nesmí být proti své vůli pověřen vyučováním náboženství.“

Značné kompetence v oblasti utváření vztahu mezi státem a církvemi mají zemské orgány, jejichž normotvorná činnost vytváří systém konfesněprávní úpravy odlišný v té které zemi.

Již byla zmíněna důležitá role konkordátů a církevních smluv s evangelickými církvemi. Vedle platného konkordátu z roku 1933 je jejich uzavírání v kompetenci jednotlivých zemí.

Právní statut církví

Podle ustanovení Základního zákona (Art. 140 GG, Art. 137 Abs. 2. 2 WRV) má každá katolická diecéze (resp. arcidiecéze) a každá evangelická zemská církev právní status veřejnoprávní korporace.

Katolická církev má v současné době na území Německa sedm církevních provincií – sídli metropolitních stolců jsou Bamberg, Berlin, Hamburk, Freiburg i. B., Kolín, Mnichov-

Freising a Padeborn. Uvedené provincie zahrnují ještě devatenáct dalších diecézí (celkem tedy 26 veřejnoprávních subjektů).

Kromě katolické a evangelické církve získaly také statut veřejnoprávního subjektu některá další vyznání. Ostatní menší náboženské skupiny se organizují jako soukromoprávní sdružení podle ustanovení občanského zákoníku. Zde je podmínkou minimálně 7 členů. V praxi se při správě vzdělávacích a kulturních aktivit těmto denominacím přiznávají stejná práva, jako církvím s veřejnoprávním statutem.

Financování církví

Spolková republika Německo je jednou z mála zemí na světě, ke je financování církví zajištěno tzv. církevní daní, tedy poplatkem, který autoritativně vymáhá stát na základě dohody mezi státem a církvemi. Stát tak dává k dispozici právní a správní nástroje zajišťující trvalý příjem církvím. Církev pak státním finančním úřadům platí 3-4% daňového výnosu za tyto služby.

Právní úprava církevního zdanění se opírá o článek 140 Základního zákona, resp. čl. 137, odst. 6 Výmarské ústavy a o specifickou konkordátní a smluvní úpravu. V té které spolkové zemi se proto i daňová úprava liší. Fakticky se jedná o položku, o kterou se krátí příslušné daně, tj. daň z příjmu, daň ze mzdy a daň z pozemku. V jihoněmeckých zemích se zpravidla jedná o 8% této daně, v severoněmeckých zemích je pak tento podíl vyšší – cca 9%. Katolická církev a jednotlivé evangelické církve tak dohromady ročně obdrží přibližně 16 mld DM, z nichž se hradí mzdy a důchody duchovních i velkého počtu laických církevních spolupracovníků, rozsáhlá činnost sociálních a charitativních institucí, množství církevních škol a mateřských školek, předmanželské a jiné poradny apod.

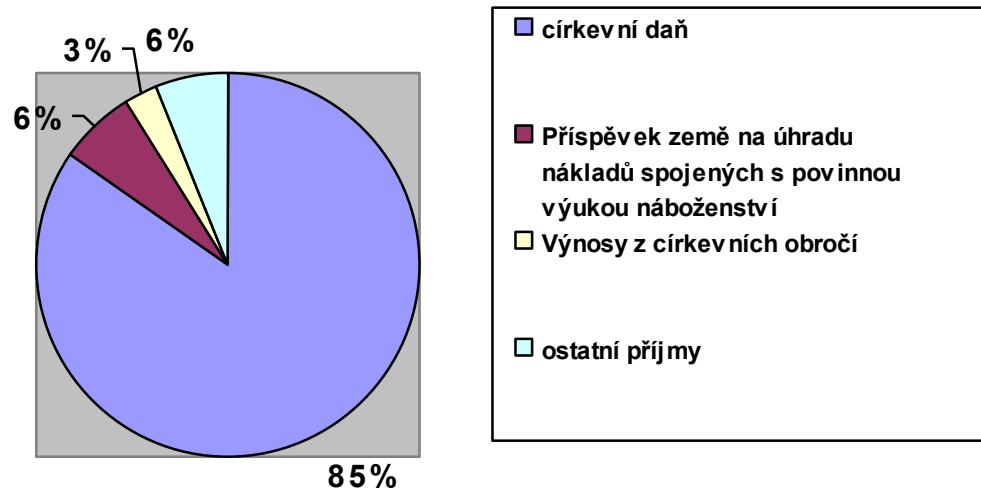
Dalším zdrojem příjmů církví je výnos tzv. místního jmění. Jedná se o farní a vikariátní fondy, obročí nebo zádušní jmění. Všechny tyto fondy vznikají z darů a odkazů.

Církev a náboženské společnosti jdou dále v SRN osvobozeny od korporační, majetkové, pozemkové a dědické daně. Úprava daně z příjmu nadto zvýhodňuje dary – je zvýhodněn dárcem, který podporuje dobročinné, církevní a náboženské účely. Církev a náboženské společnosti platí nižší daně z přidané hodnoty (např. restaurátorský, firmám) a jsou osvobozeny od správních poplatků. Podobně jako v jiných zemích EU jsou i v SRN od cla osvobozeny předměty, které slouží k výkonu bohoslužeb.

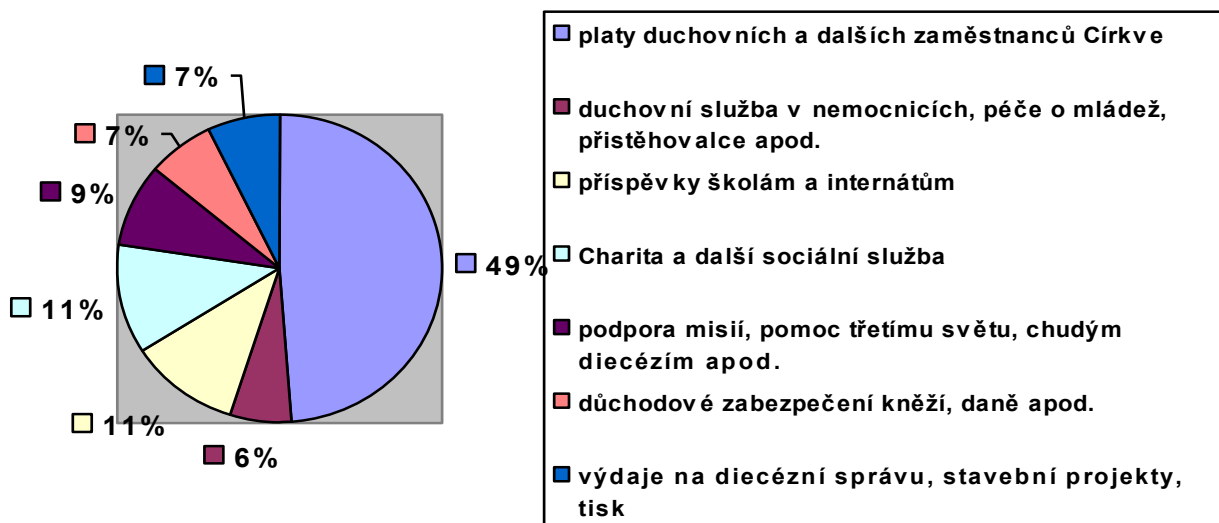
Příklad financování církví v Bavorsku

Jako příklad financování církví v SRN uvádím graf příjmů a výdajů Katolické církve v Bavorsku ze rok 1998.

a) příjmy Katolické církve v 7 bavorských diecézích za rok 1998 - celkem 2,4 mld DM

b) výdaje Katolické církve v 7 bavorských diecézích za rok 1998 - celkem 2,4 mld DM

Z těchto finančních prostředků je v sedmi sledovaných bavorských diecézích zajištěn chod následujících institucí a zařízení:

Duchovní správa	4006	farností
	cca 11.000	kostelů a kaplí
	48.000	zaměstnanců
	79.821	spolupracovníků Chraity
školství a vzdělávání	135	škol
	52.000	žáků
	48	internátů
	2630	mateřských školek a družin
	172.315	děti ve školkách a družinách
	89	domovů mládeže s 3687 místy
sociální služba	564	zařízení s péčí o postižené s 80.358 místy
	383	zařízení rodinné pomoci s 2.707 místy
	382	domovů důchodců s 24.770 místy
	138	manželské, rodinné, těhotenské a další poradny

mimodiecézní výdaje	42 mil DM	podpora diecézí v nových spolkových zemích
	84 mil DM	podpora misí a rozvojových zemí

Zdroj: Das macht die Kirche mit ihrem Geld, Weltbild, Augsburg 1998, s. 7

Duchovní péče v armádě, nemocnicích a ve vězení

Německý stát vychází ze zásady subsidiarity v charitativní péči, podporuje tudíž iniciativu občanských sdružení, na předním místě církví. Církevní školská, zdravotnická a sociální zařízení jsou subvencována státem.

Duchovní péče v armádě, nemocnicích, věznicích a v sociálních ústavech je zajištěna tím způsobem, že duchovní působící v těchto zařízeních jsou státními zaměstnanci.

Vojenští faráři (katoličtí i evangeličtí) nenosí uniformy a nezískávají také vojenské hodnosti. Duchovní správu pak na centrální úrovni zajišťují evangelický církevní úřad pro bundeswehr a katolický úřad vojenského biskupa.

Manželství, školství, média

Ve SRN je obligatorní civilní forma uzavření sňatku. Pouze pro cizince se připouští uzavřít sňatek před takovou autoritou, jaká je k tomu zmocněna v jejich domácí zemi.

Náboženská výuka je v německých státních i soukromých školách pro příslušníky jednotlivých vyznání povinná. Rodiče mohou své děti mladší 14 let pro daný školní rok z této výuky odhlásit, od 14 let to mohou žáci učinit sami. Náboženství je všech státních školách součástí státem schválených školních osnov. I všechny soukromé školy musejí nabízet v rámci svých školních osnov náboženskou výuku, a to v rozsahu 2 hodin týdně. Náboženská výuka je konfesní a musí tedy být vedena v souladu s věroučnými principy každého náboženského vyznání a v odlišných třídách rozdělených podle náboženské příslušnosti. Církev má právo určit obsah, materiály, učební metodu a knihy používané v těchto třídách. Církev také má právo dohlížet na výuku náboženství, a to prostřednictvím církevními jmenovaných úředníků

Ve Spolkové republice Německo jsou katolické teologické fakulty na 11 státních univerzitách: v Augsburgu, Bambergu, Bonnu, Freiburgu im Breisgau, Mohuči, Münsteru, Pasově, Řezně, Tübingenu a Würzburgu. Kromě toho v Německu existují katolické

university, a to v Eichstättu, Fuldě, Padebornu a Trevíru, stejně jako mnoho dalších řádových škol teologie vedených řeholními řády. Evangelické teologické fakulty jsou na 18 státních univerzitách: v Berlíně, Bochumi, Bonnu, Erlangenu-Norimberku, Göttingenu, Greifswaldu, Halle-Wittenbergu, Hamburku, Heidelberku, Jeně, Kielu, Lipsku, Mohuči, Marburku, Mnichově, Münsteru, Rostoku a Tübingenu. Evangelické teologické církevní semináře byly založeny v Bethelu (Bielefeldu), Neundettelsau-Heilsbronnu a Wuppertalu.

Řecká republika

Základní informace

V Řecku dnes žije asi 10 265 000 obyvatel, z čehož se jich 95,2% hlásí k východní pravoslavné (ortodoxní) církvi. Ostatní občané jsou muslimové, katolíci, protestanté, židé nebo se hlásí k některé z četných malých denominací. Vztahy mezi státem a dominantní církví vycházejí z historické tradice císařopapismu a i dnes je možné sledovat úzkou spolupráci světské a duchovní moci. Ortodoxní dogma je oficiálním náboženstvím v Řecku.

Prameny konfesního práva

Základní normy konfesního práva nalezneme v ústavě, která byla přijata 9. května 1975. Již znění preambule této ústavy se odvolává na princip dominance ortodoxního náboženství: „Ve jménu Svaté, Totožné a Nedělitelné Trojice Pátý ústavoměnný parlament Helénů se usnáší...“ Článek 3 potom velmi pregnančně vymezuje postavení církve ve státu těmito slovy: „(1) Převládajícím náboženstvím v Řecku je Východní ortodoxní církev Kristova. Uznávajíc za hlavu našeho Pána, Ježíše Krista, zůstává Ortodoxní církev Řecka svým dogmatem neoddělitelně spojena s Velkou církví v Kostantinopoli a s každou církví Krista stejného vyznání a zachovává jako ony neochvějně svaté apoštolské a koncily stanovené kánony, jakož i svaté tradice. Je autokefální a je spravována Svatou synodou úřadujících biskupů a z jejího středu vycházející Stálou svatou synodou, která se utváří podle ustanovení Statutární charty církve s přihlédnutím k předpisům Patriarchálního tomu z 29. června 1850 a Synodálnímu zákonu ze 4. září 1928. (2) Stávající církevní řád v jednotlivých částech státu není považován za rozporný s ustanovením odstavce 1. (3) Text svatého písma zůstává nezměněn. Oficiální překlad textu do jiné jazykové formy bez předchozího svolení Autokefální církve Řecka a Velké církve Kristovy v Konstantinopoli je zakázán.“ Transcendentní ráz má i ústavní přísaha presidenta podle §33, odst. 2: „Přísahám ve jménu Svaté, Totožné a Nedělitelné Trojice, že budu zachovávat ústavu a zákony, pečovat o jejich věrné dodržování, bránit národní nezávislost a územní celistvost země, chránit práva a svobody Řeků a sloužit obecným zájmům a pokroku řeckého lidu“ a poslance řeckého Parlamentu podle §59, odst. 1: „Přísahám

ve jménu Svaté, Totožné a Nedělitelné Trojice, že budu zachovávat věrnost vlasti a demokratické formě vlády, že budu poslušen ústavy a zákonů a svědomitě vykonávat své povinnosti. (2) Členové Parlamentu, kteří jsou jiných náboženství nebo vyznání, skládají tutéž přísahu odpovídající formě jejich vlastního náboženství nebo vyznání.“

Konfesní charakter má ještě §13 řecké ústavy, který vymezuje základy náboženské svobody: „ (1) Svoboda náboženské víry je nedotknutelná. Používání individuálních a politických práv nezávisí na náboženském přesvědčení jednotlivce. (2) Každé známé náboženství je svobodné a jeho ritus může být nerušeně vykonáván pod ochranou zákona. Výkon ritu při bohoslužbě nesmí narušovat veřejný pořádek a morální principy. Obracení na víru je zakázáno. (3) Duchovní všech známých náboženství podléhají stejné u státnímu dohledu a mají stejné povinnosti vůči státu jako duchovní převládajícího náboženství. (4) Nikdo nesmí být pro své náboženské přesvědčení osvobozen od plnění povinnosti vůči státu, ani proto nesmí odmítat dodržování zákonů.“

Další důležitou právní normou je zákon 590/1977 o základním zřízení řecké církve. Kromě jiného je v tomto zákoně přiznáno ortodoxní církvi postavení veřejnoprávního subjektu.

Financování církví

V Řecku neexistuje žádná církevní daň.. Každé náboženství má vlastní příjmy z příspěvku vlastních členů a dotací. Stát je však zavázán krýt finanční nároky „převládajícího náboženství“. To se děje následujícím způsobem:

- přímé i nepřímé subvence. Jedná se například o každoroční příspěvek na Apoštolskou Diakonii (čl. 24 § 1/8 zákona 976/1946) a na Metropolitní církve v Athénách (zákon 2844/1954), stejně jako příspěvky na kostely a kláštery
- mzdové náklady pro biskupy, kněze vykonávající farářský úřad, jáhny, kazatele a laické spolupracovníky ortodoxní církve.
- osvobození od daní (konkrétně od daně pozemkové, z příjmu, z převodu nemovitostí, darovací a dědické). Ještě širší daňové osvobození je vyhrazeno Svaté hoře Athos.
- různé formy finančního zvýhodnění – např. nevyvlastnitelnost nemovitého majetku východního patriarchátu a vybraných patriarchálních klášterů (čl. 18 ústavy)
- kantoři a kostelníci nejsou placeni státem, jsou však zvýhodněni tím, že jejich plat není určován podle tarifních platů na základě pracovních smluv.

Manželství, školství

Až do roku 1982 nebylo možné v Řecku uzavřít manželství jinou formou, než při církevním obřadu. Zákon 1250/1982 zavedl alternativu civilního sňatku. V dnešní době je tedy možné uzavřít manželství před pověřeným představitelem církve nebo před příslušným státním orgánem.

Na základních a středních školách je obligatorní součástí výuky náboženství, které je vyučováno ve shodě s učením ortodoxní církve. Středoškolští učitelé náboženství musejí být absolventi teologické vysoké školy a jejich mzdové náklady jsou hrazeny státem. Žáci jiného než pravoslavného vyznání jsou od této náboženské výuky osvobozeni. Rodiče mají právo své děti vyučovat a vést v souladu se svým náboženským přesvědčením. Každá církev a náboženská společnost má také právo zakládat vlastní náboženské školy. Stát provozuje školy v oblasti západní Thrákie, která je obývaná muslimskou menšinou, stejně jako Akademii pro budoucí muslimské učitele.

Klerici ortodoxní církve se vzdělávají v jednadvaceti školách různé úrovně, v Athénách a v Thesallonice jsou teologické fakulty.

Španělské království

Základní informace

Španělsko se rozkládá na ploše 492 592 km² a žije zde přibližně 40 mil obyvatel. Křesťanství a zvláště pak katolicismus je úzce spojen s tradicí tohoto státu. I dnes se ke Katolické církvi hlásí více než 90% obyvatel.

Historický vývoj

Křesťanství se dostává na Iberský poloostrov záhy po svém vzniku, pravděpodobně zde pobýval i sv. Pavel na jedné ze svých apoštolských cest. V průběhu osmého století velkou část poloostrova získávají muslimští Arabové a následujících osm století, ve kterých se také formovala identita španělského národa, je ve znamení koexistence tří velkých monoteistických náboženství: křesťanství, islámu a judaismu. V roce 1492 byla dokončena tzv. reconquista, která znamenala následnou dominanci katolického vyznání v celém Španělsku. Silné sepjetí otázky náboženské a národní vedlo k sepjetí pojmu: Španěl=katolík. Reformační princip „cuius regio, eius religio“ pak toto sepjetí ještě utužilo – jasně patrné je např. v otázce španělské inkvizice.

Projevy liberálního hnutí především ve druhé polovině 19. století pak s sebou nesly silné protikatolické vzednutí, jež se projevilo např. při krátké existenci prvního pokusu o nastolení republikánského zřízení v roce 1873. Po znovunastolení monarchie byla v roce 1876 vydána nová ústava zakotvující katolicismus jako státní náboženství.

Nastolení „druhé republiky“ v roce 1931 provázely kulturní boj, jehož nosnou myšlenkou bylo zničit vše, co mělo nějaký vztah k minulému režimu a ke katolicismu vůbec. Docházelo k rabování kostelů a klášterů, zakázána byla činnost jezuitského řádu. Nová ústava zakotvila náboženskou neutralitu státu a provedla odluku státu od Církve. Všeobecné anarchii se pokusil zabránit generál Franco který v čele armády vystoupil proti socialistické vládě. V následné občanské válce bylo zabito 6484 kněží a řeholníků, 283 řeholnic a 429 seminaristů.⁶ Bylo zničeno obrovské množství kostelů a klášterů. Autoritativní režim generála Franca byl postaven na úzké spolupráci s Církví, čehož projevem bylo i uzavření konkordátu se Svatým stolcem v roce 1953. Někteří kněží prelatury Opus Dei zastávaly i významné státní funkce. Nastolení nového režimu parlamentní demokracie (v letech 1975-1978) přineslo přijetí nové ústavy, která zakotvovala náboženskou svobodu.

Prameny konfesního práva

I ve Španělsku vymezuje ústava přijatá 29. prosince 1978 základní mantinely konfesněprávní úpravy. Článek 14 zakotvuje základní práva a svobody: „Všichni Španělé jsou si před zákonem rovni a nikdo nesmí být znevýhodněn anebo zvýhodněn pro svůj původ, svou rasu, své pohlaví, své náboženství, své názory anebo jinou osobní nebo sociální okolnost.“ Článek 16 pak stanoví: (1) „Svoboda světového názoru, náboženství a kultu po jednotlivce a i pro společenství je zaručena; ve svých vnějších projevech je omezena pouze zákonem chráněnou nezbytností udržování veřejného pořádku. (2) Nikdo nesmí být nucen k tomu, aby sdělil svůj světový názor, své náboženství nebo svoji víru. (3) Státní náboženství je nepřipustné. Veřejná moc bere ohled na náboženské názory španělské společnosti a udržuje příslušné kooperativní vztahy ke katolické církvi a jiným konfesím.“ V podobném liberálně-demokratickém duchu se nesou i ústavní zakotvení manželství, otázek školství apod.

Velmi významným způsobem konfesněprávní úpravu ovlivňují mezinárodní smlouvy uzavřené mezi Španělským královstvím a Svatým stolcem. Je to smlouva z 28. července 1976, dále čtyři smlouvy ze 4. prosince 1979 o právních záležitostech, o vzdělávacích a kulturních otázkách, o duchovní službě v armádě a o hospodářských záležitostech a konečně dohoda z 5. dubna 1962 o státním uznání „ne-církevních“ studií na církevních školách.

⁶ A.W. Ziegler: Das Verhältnis von Kirche und Staat in Europa, München 1972, s. 141

Právní postavení jiných církví a náboženských společností upravuje tzv. prováděcí zákon o náboženské svobodě z roku 1980, který jim umožňuje uzavřít se státem smlouvu. Doposud byla taková smlouva uzavřena se Svazem evangelických náboženských obcí (1992), Svazem židovských obcí (1992) a s Islámskou komisí (1992).

Mnohá další ustanovení můžeme nalézt v občanském a trestním zákoníku, stejně jako v dalších právních normách.

Právní postavení církví

Církev a náboženské společnosti jsou státem uznávány na základě registrace u ministerstva. Teprve na základě této registrace mohou vyjednávat se státem o uzavření smlouvy, dosáhnout pro sňatky uzavírané podle jejich vnitřních předpisů občanskoprávní účinnost a vykonávat duchovní péči ve školách.

Zápis do Rejstříku náboženských organizací se na ministerstvu spravedlnosti provádí na základě žádosti. Na tomto ministerstvu je také zřízena poradní komise pro náboženskou svobodu, ve které jsou paritně zastoupeni představitelé státní správy, církví, náboženských obcí či jejich federací a uznávaní znalci. Složení a způsob činnosti komise vymezil královský dekret 1890/1981, který mezi obligatorní členy komise řadí: generálního ředitele oddělení pro náboženské otázky, zástupce předsednictva vlády, zástupců ministerstva financí, vnitra, školství a vědy, kultury, ze sedmi zástupců nejvýznamnějších církví a náboženských společností ve Španělsku a ze sedmi uznávaných odborníků. Královský dekret č. 142/1981 o organizaci a fungování Rejstříku náboženských organizací pak upravuje formu zápisu, ke kterému jsou vyžadovány tyto doklady: a) název organizace, který ji bezpečně identifikuje a rozlišuje od ostatních b) sídlo, c) náboženský účel, d) způsob činnosti a zastupující orgány, vymezení a jejich pravomocí a podmínek k jejich řádnému ustanovení, e) pokud je to možné jmenný seznam osob, které organizaci zastupují. Žádost přezkoumá poradní komise a o dalším postupu rozhodne ministr spravedlnosti.

Financování církví

Ve Španělsku se uplatňuje systému tzv. církevních daňových asignací. Podle smlouvy mezi Svatým stolcem a státem z roku 1979 o hospodářských záležitostech se mělo během tří let od podpisu smlouvy přejít od systému přímých státních dotací církve k systému církevní daně. Již ve smlouvě byl zakotven princip, že každý plátec daně musí určit na jaký účel má být část jeho daně použita.

Od roku 1988 mohou daňoví poplatníci sami rozhodnout, zda 0,5239% své daně věnují na činnost Církve nebo na jiný kulturní či humanitární účel. Zároveň bylo dohodnuto, že stát doplní přímou subvencí to, co by církvi proti minulému způsobu financování chybělo. Přibližně 37% poplatníků (což více méně odpovídá počtu pravidelných návštěvníků kostelů) určilo tuto část své daně pro církevní účely.

Dary ve prospěch církví se do určitého objemu odečítají z daňového základu a také církvím se poskytuje řada osvobození od daní.

Duchovní péče v armádě, nemocnicích a ve vězení

Veškerá duchovní péče ve veřejných ústavech je plně hrazena státem. Stejně tak stát platí náklady na činnost kaplanů v ozbrojených silách.

Manželství, školství

Pro církevní činnost v této oblasti je důležité vymezení konkrétních otázek ve smlouvách uzavřených mezi státem a jednotlivými církvemi (viz výše). Teprve na základě registrace u ministerstva spravedlnosti je možné dosáhnout, aby sňatky uzavírané před příslušnou církevní autoritou byly uznávány také pro oblast civilního práva. Zároveň je tato registrace nezbytná pro organizaci výuky náboženství na školách. Ve všech španělských vzdělávacích ústavech (kromě universit) musí být zajištěna výuka katolického náboženství.

Francouzská republika

Základní údaje

Ačkoliv je Francie zemí se silnou katolickou tradicí, přesto zde dnes platí odlukový systém (jakkoliv byla radikálnost odluky zmírněna zákony z roku 1959), který používá termínu *état laïque*, tedy laický stát. Francouzská republika se rozkládá na území 551 601 km a žije zde přibližně 50 mil obyvatel. 80% z nich se hlásí ke katolickému vyznání, ovšem pouze 15% Francouzů navštěvuje pravidelně bohoslužby. Ve Francii dále žije přibližně 750.000 protestantů, 650 židů a více než 3.000.000 muslimů. Islám se tak stává druhým nejvýznamnějším náboženstvím ve Francii, což s sebou přináší některé problémy, jež se snaží řešit zvláštní komise ustavená při ministerstvu vnitra – CORIF (Komise pro reflexi islámu ve Francii). V zemi se uplatňuje odlukový systém, vyjma 3 departementů v Alsasku-Lotrinsku.

Historický vývoj

Novodobé francouzské dějiny jsou úzce spjaty s myšlenkou Francouzské revoluce, jejíž hlavní heslo „Svoboda, rovnost, bratrství“ je dodnes ústavně zakotveným heslem státu. Francouzskou revoluci provázelo vraždění kněží a mnichů, rabování klášterů a církevních statků, stejně jak nucení přísahy kněží a biskupů na civilní konstituci, jež odmítala jakoukoliv závislost na jiné moci – v tomto případě tedy závislost na církevní hierarchii, zvláště pak na Svatém stolci. Na druhé straně v Deklaraci lidských a občanských práv z 26. srpna 1789 byl v článku 10 zakotven princip svobody vyznání, podobně pak ústava z roku 1791 garantovala náboženskou svobodu.

2. listopadu 1789 byl vydán dekret znárodňující veškerý církevní majetek, v červenci 1790 pak byla vydána zmíněná civilní konstituce. Následně byl zakotven státní kultu rozumu, 21. února 1795 pak byla uzákoněna odluka státu od Církve. Po nástupu Napoleona k moci došlo k pokusům zmírnit napětí mezi státem a Církví, což vyústilo v podepsání konkordátu mezi Napoleonem a papežem Piem VII. 15. července 1801 (26. Messidor devátého roku). Celé devatenácté století se pak neslo v zápolení dvou proudů – straně jedné snahami o restauraci předrevolučního pořádku, na straně druhé pak nositeli revolučních tradic. Po přerušení diplomatických vztahů se Svatým stolcem na počátku 20. století došlo k vydání nového zákona zavádějícího striktní odluku státu od Církve, a to 9. prosince 1905. Tento zákon se netýkal oblasti Alsaska Lotrinska, které v té době byly pod německou správou.

Ke zmírnění vyhraněného odlukové systému došlo až v padesátých letech, zvláště přijetím tzv. zákona Debré (*Loi Debré*), který nově upravoval vztahy státu a Církve, zvláště v oblasti školství a armády.

Prameny konfesního práva

Francouzská ústava ze 4. října 1958 se pouze na 2 místech věnuje otázce náboženské svobody. V Preambuli se odvolává Deklaraci lidských práv z roku 1789 a na znění preambule ústavy z roku 1946 (kde byla svoboda vyznání zakotvena) a v čl. 1 pak říká „Francie je nedílná, laická, demokratická a sociální republika. Zaručuje rovnost před zákonem všem občanům bez rozdílu původu, rasy nebo náboženství. Uznává všechna vyznání.“

Zakotvení ústavního principu laického státu (*état laïque*) předpokládá naprostou náboženskou neutralitu státu. Není tedy možné hovořit v žádném případě o žádném státním, dominantním nebo státem uznaným náboženstvím. Žádná církev ani náboženská společnost nemá postavení veřejnoprávního subjektu. Všechna náboženství tedy mají povahu soukromoprávní korporace.

Základní právní úpravu poskytuje zákon z 9. prosince 1905 ve znění pozdějších novel.

Právní status církví

Již bylo zmíněné, že všechna náboženství ve Francii jsou organizována na základě soukromoprávního sdružení. V zásadě můžeme rozlišovat jejich 4 hlavní typy:

a) Kultovní sdružení

- ta se řídí podle ustanovení zákona z 1. ledna 1901 o právu spolčovacím, který byl novelizován i zákonem o odluce z roku 1905. Čl. 19 tohoto zákona pak takovátto sdružení definuje jako „sdružení s výlučným účelem výkonu kultu“ a zároveň jim zakazuje pobírat jakoukoliv finanční subvenci ze strany státu, departementu nebo obce.

b) Diecézní sdružení

- tento typ korporací vznikl především z důvodu zvláštního postavení katolické církve, což bylo potvrzeno již zákonem z 2. ledna 1907. Dále pak zákon ze 3. dubna 1908 stanovil povahu dosavadního církevního vlastnictví. Podle zákona připadal veškerý majetek na úrovni diecézí (katedrály, biskupství, arcibiskupství) státu, veškerý majetek na úrovni farní správy pak přecházel na obce. Naproti tomu bylo v roce 1924 přiznáno těmto diecézním sdružením právo rozhodovat o nově nabytém majetku.

c) Kongregace

- Ačkoliv zákonodárství na počátku století počítalo s celkovým vypuzením existence řádů ve Francii, přesto se řády i v této zemi udržely. Zákon z 8. dubna 1942 zavedl rozlišení státem uznaných a neuznaných kongregací. Ty kongregace, které získají souhlas státní rady získávají právní subjektivitu. Od roku 1970 je dosažení tohoto souhlasu snadnější.

d) Nové náboženské společnosti a sekty

- tato oblast není doposud regulována žádným zákonem, existuje však k ní celá řada soudních rozsudků, které dovozují, že podobná sdružení mají odlišný charakter od předchozích.

Financování církví

Již výše bylo uvedeno, že Církev ve Francii přišla o veškerý nemovitý majetek. Všechny budovy a kostely, které Církev užívala v roce 1905 jsou ve státním vlastnictví a udržovány státem. Jednotlivé církve je pak užívají za symbolické poplatky.

Francouzská církev patří k nejchudším v Evropě. Podstatnou část příjmů tvoří sbírky (75%) a zbytek tvoří tzv. příspěvek kultu, který je sice dobrovolný, ale směrné číslo představuje 1% z příjmu člena církve. Vybírá se většinou jedenkrát ročně (v postní době) a platí ho cca 45% katolíků. Výtěžek tohoto příspěvku je většinou využit na krytí mzdových a důchodových nákladů duchovních – ti se však pohybují na hranici životního minima a nezdědka si kněží berou nějaké vedlejší zaměstnání.

Stát přesto církve a náboženské společnosti nepřímo finančně podporuje. Podle zákona z 29. července 1961 může stát nebo obec ručit za půjčku kultovního nebo diecézního sdružení určenou pro výstavbu nové církevní budovy. Článek 238 všeobecného daňového zákoníku pak vymezuje daňové a celní úlevy církvím. Konečně vzhledem k faktu, že stát je vlastníkem většiny církevních staveb, hradí také podstatnou část nákladů na jejich opravy.

Duchovní péče v armádě, v nemocnicích a ve vězeních

Vychází se z předpokladu, že model pozitivní laicity státu umožňuje každému účastnit se náboženských úkonů podle svého přesvědčení, tedy i těm, kteří žijí ve státem zřízených ústavech a zařízeních. Již odlukový zákon z roku 1905 provedl demonstrativní výčet těchto zařízení: gymnázia, koleje, nemocnice a vězení

Duchovní péče v nemocnicích je regulována ministerským výnosem ze dne 26. července 1976, ve vězeních pak dekretem ze 12. září 1972. Duchovní, kteří svoji službu vykonávají v těchto zařízeních jsou placeni státem.

Manželství, školství, média

Podobně jako v jiných zemích se i Francie vyrovnává s existencí dvou právních systémů – kanonického a civilního. Jejich případné kolize se obzvláště projevují v úpravě manželského práva. Do 18. století podléhaly manželské otázky výhradně kanonickým předpisům. Od doby vlády Napoleona došlo k zavedení obligatorního civilního sňatku. Sňatek uzavřený před církevní autoritou tedy v žádném případě nezakládá civilněprávní účinky. Duchovní, který takovému sňatku asistuje se tak vystavuje trestnímu postihu. Na druhé straně je i úředně uznáván sňatek uzavřený před církevní autoritou v cizině, pakliže to umožňuje právní řád země, kde byl sňatek uzavřen.

Otázka rozvodu manželství byla poprvé upravena v zákoně z 20. září 1792, jako nutný důsledek všeobecně hlášené individuální svobody. Rozluku umožňoval i napoleónský Code civil z roku 1804, který v tomto ohledu zvýhodňoval muže (rozvod byl pro ně snazší než pro ženy). Po roce 1816 byl rozvod zakázán, nicméně zákonem z 27. července 1884 opět povolen. Dnešní úprava vychází ze zákona z 11. července 1975 a opět zdůrazňuje odlišnost a vzájemnou nezávislost obou právních systémů – např. rozhodnutí církevního soudu o neplatnosti uzavření manželství nezakládá podobný účinek pro civilní právo.

Zákon „Loi Debre“ z roku 1958 položil právní základ církevnímu školství s plným uznáním státu. Uzavřou-li církevní nebo jiné soukromé školy smlouvu o přidružení, podléhají státnímu doзору, který však nenarušuje jejich charakter, a mají nárok na státní příspěvek. Většina francouzských žáků navštěvuje školská zařízení zřizovaná státem. V těchto veřejných školách je (vyjma tří východofrancouzských departementů) nutně zachována laicita, a to podle zákona z 28. března 1882. Nicméně již v období třetí francouzské republiky byla běžná praxe, že na školách vyučovali i kněží a jiní duchovní, samozřejmě pouze nepovinný předmět náboženství. Tito učitelé náboženství jsou placeni biskupstvem nebo z příspěvků rodičů.

Poněkud odlišná je úprava u soukromých škol, které ve Francii navštěvuje 16% žáků.⁷ V těchto školách se náboženství vyučuje v různém rozsahu. Školy jsou nezávislé a uzavřou-li se státem dohodu, mohou využívat i státní finanční dotace.

Od roku 1974 mají církve přístup do sdělovacích prostředků. Samy pak vydávají řadu periodik, např. list *La Croix*, *La Vie*, či *Temoignage Chrétien*. Pařížská arcidiecéze je také provozovatelem rozhlasové stanice *Notre dame de paris*

Irská republika

Základní informace

Irsko se rozkládá na ploše 84 422 km² a žije zde přibližně 3,5 mil obyvatel. Podle sčítání lidu z roku 1981 se jich více než 95% hlásilo ke katolickému vyznání. K ostatním církvím se hlásí: 95 tis. k Církvi Irska (obdoba anglikánské církve), 14. tis k presbyteriánům, 6 tis. k metodistům a přibližně 2 tis k židovskému vyznání. Dějiny země jsou úzce spjaty s křesťanskou tradicí (sv. Patrik je obecně uznávaným patronem země) a od 18. století také boji mezi katolíky a anglikány. Náboženská stránka je zde silně promíšena se sebereflexí národní povahy, což bylo utvrzeno i tím, že do roku 1871 byla Církev Irska církví státní

⁷ 90% všech soukromých škol ve Francii je katolických, ostatní jsou protestantské, židovské nebo bezkonfesní

Prameny konfesního práva

Irská ústava výjimečně podrobně upravuje svobodu náboženského vyznání. Již preambule ústavy má transcendentní charakter: „Ve jménu Nejsvětější Trojice, od které pochází všechna moc a k níž musejí být, jako k našemu poslednímu a konečnému cíli, vztahovány všechny činy lidí i států, my, lid Irska, pokorně uznávající všechny závazky k našemu Božímu pánu, Ježíši Kristu, jenž provedl naše otce staletími těžkých zkoušek...“ Oblasti náboženství se pak plně věnuje článek 44.:

- „Stát uznává, že Bohu Všemohoucímu náleží úcta, projevovaná veřejnými bohoslužbami. Stát má Jeho jméno v oddané úctě a respektuje a ctí náboženství.
- Svoboda svědomí a svobodné vyznávání a praktikování náboženství v mezích veřejného pořádku a mravnosti se zaručují každému občanovi.
- Stát se zaručuje, že nebude podporovat žádné jednotlivé náboženství.
- Stát nesníží ničí způsobilost a nebude nikoho diskriminovat na základě náboženského vyznání, víry nebo statusu.
- Zákony, podle kterých je poskytována státní podpora školám, nesmějí rozlišovat mezi školami vedenými různými náboženskými denominacemi a nesmějí obsahovat žádná ustanovení, která by byla na újmu práv dítěte navštěvovat školu podporovanou z veřejných prostředků a přitom se neúčastnit výuky náboženství, touto školou zajišťované
- každá náboženská denominace má právo spravovat své vlastní záležitosti, vlastnit, nabývat a spravovat movitý a nemovitý majetek a vytvářet instituce k náboženským či charitativním účelům.
- Vlastnictví náboženské denominace nebo vzdělávací instituce může být vyvlastněno jen ve prospěch nutných děl vytvářených ve veřejném zájmu a za peněžní náhradu.“

O výkladu tohoto ústavního článku v minulosti několikrát rozhodoval ústavní soud, který vždy došel k názoru, že čl. 44 vyjadřuje a zajišťuje náboženskou svobodu pro všechna vyznání.⁸ Doposud nebyl uzavřen konkordát mezi Svatým stolcem a Irskou republikou.

⁸ Například: *Quinn's Supermarket Ltd. v. Att. Gen.*, supra; *Mulloy v. Minister for Education* (1975)

Financování církví

Opět se jako základní ustanovení používá čl. 44 ústavy: „Stát se zavazuje, že nebude finančně podporovat žádné náboženství.“ Kromě školství je tedy církev finančně na státu zcela nezávislá a veškeré finanční prostředky získává z darů a odkazů. Na ty se nevztahuje dědická daň. Podle článku 63 zákona z roku 1838 (Poor Relief) jsou od daně osvobozené všechny kostely, kaple a jiné budovy, kde se konají bohoslužby.

Manželství, školství, média

Ačkoliv již v roce 1848 bylo zákonem umožněno uzavírání civilních sňatků, i dnes je převážná většina sňatků uzavírána před církevní autoritou, což má i civilněprávní účinky. Na druhé straně civilní právo není dotčeno rozhodnutím církevních soudů ohledně nulity manželství. Článek 41. ústavy 3: „Stát se zavazuje, že bude s obzvláštní pečlivostí střežit institut manželství, na kterém je rodina založena, a bude jej chránit proti všem útokům. (2) Nesmí být přijat zákon, který by umožňoval rozvod manželství. (3) Nikdo, jehož manželství bylo rozvedeno podle občanského práva cizího státu, avšak nadále zůstává platným manželstvím podle práva platného k danému datu na území, spadajícím do pravomoci Parlamentu a vlády zřízených touto Ústavou, není způsobilý uzavřít na tomto území platné manželství, dokud druhá strana takto rozvedeného manželství žije.“ Tento ústavní zákaz rozvodu vyvolával v minulosti řadu sporů a proběhlo také několik referend. V roce 1986 se 62.7% voličů vyslovilo proti rozvodu, ovšem o dvanáct let později v roce 1998 byl již i v Irsku rozvod manželství umožněn.

Školství je v Irsku koncipováno na konfesijním základě, přičemž zřizovatelem jednotlivých školských zařízení je většinou církevní řád, kongregace nebo diecéze. Financování je však zaručeno ze státního rozpočtu, což je také zakotveno v čl. 42., odst. 4 ústavy: „Stát zabezpečuje bezplatné základní vzdělání a usiluje o to, aby doplnil a poskytl přiměřenou pomoc vzdělávacím iniciativám, pocházejícím od jednotlivců i korporací a tam, kde to vyžaduje obecný prospěch, zajistil i jiná vzdělávací zařízení a instituce s náležitým ohledem na práva rodičů, zvláště v oblasti náboženské a mravní výchovy.“ Ústava také zakazuje jakýmkoliv způsobem zvýhodňovat nebo naopak znevýhodňovat školy.

Italská republika

Základní informace

Itálie je také jednou ze zemí, kde je tradičně dominantní postavení katolické církve. I dnes navštěvuje více než 90% italských žáků katolické náboženství na veřejných školách, přibližně 70% manželství je uzavíráno před církevní autoritou, nedělních bohoslužeb se účastní pravidelně asi 30% obyvatel. V posledních letech je významný i počet muslimů, kteří se rekrutují především z řad severoafrických přistěhovalců.

Historické kořeny

Utváření vztahů mezi Církví a Italským státem se stalo aktuálním až po jeho ustanovení v roce 1861. Právě vytváření novodobého Italského státu provázela silná protikatolická vlna. Liberální Cavourova vláda provedla několik sekularizačních opatření, jako např. zavedení obligatorního civilního sňatku v roce 1865, omezení výuky náboženství na veřejných školách (1877), reforma trestního zákona týkající se ochrany náboženství (1889) a další. Vznik Italského království s sebou také přinesl zánik dosavadního papežského státu a nutně vedl k napětí mezi papežskou mocí a novou státní nomenklaturou. Hovořilo se také o tzv. papežském zajetí v Itálii. Problematickou situaci se podařilo vyřešit až vládě Benita Mussoliniho, která uzavřela se Svatým stolcem tzv. Lateránské dohody v roce 1929. Ty znamenaly vytvoření nového státu - Vatikánské město - jemuž byla zaručena veškerá mezinárodní práva a Itálie garantovala jeho suverenitu. Republikánská ústava z roku 1948 zahrnovala princip rovnosti všech náboženství před zákonem. 70. a 80. léta 20. století jsou potom ve znamení dalšího sekularizačního procesu, což se projevilo v roce 1970 povolením rozvodů manželství a v roce 1978 legalizací umělých potratů.

Prameny konfesního práva

Již bylo řečeno, že ústava z roku 1948, která v Itálii zavedla republikánské zřízení, obsahovala dnes již běžná ústavní zakotvení individuálních práv na svobodu a rovnost před zákonem, včetně záležitostí týkajících se náboženství. Čl 3. ústavy proklamuje: „Všichni občané mají stejnou sociální důstojnost a jsou si před zákonem rovni bez rozdílu pohlaví, rasy, jazyka, náboženství, politického přesvědčení a podmínek osobních a sociálních.“ Čl. 7.a 8. ústavy pak vymezují vztah mezi církví a státem: „Ve svých sférách jsou stát a katolická církev nezávislé a svrchované. Jejich poměr je upraven lateránskými smlouvami. Změny těchto smluv přijaté oběma stranami nevyžadují postupu předepsaného pro změnu ústavy. Všechna náboženská vyznání jsou před zákonem stejně svobodná. Nekatolická náboženská

vyznání mají právo organizovat se podle vlastních statutů, pokud nejsou v rozporu s italským právním řádem. Jejich vztahy ke státu jsou upraveny zákony na podkladě dohody s příslušnými zástupci.“ Ve své druhé části vymezující práva a povinnosti občanů pak italská ústava v čl. 19. a 20. ještě jednu zdůrazňuje: „Všichni mají právo svobodně vyznávat náboženskou víru v jakékoliv formě, individuálně nebo ve sdružení, hlásat ji a vykonávat její kult soukromě nebo veřejně, pokud nejde o obřady odporující dobrým mravům. Církevní ráz a náboženský nebo kultový účel sdružení nebo instituce nemohou být důvodem zvláštního zákonného omezení, ani zvláštního daňového zatížení pro jejich zřízení, právní způsobilost a jakoukoliv formu činnosti.“

Ve smyslu čl. 7 ústavy došlo ke změně Lateránských smluv v roce 1984 (tzv. *Accordo di Villa Madama*), podobně jako v pozdějších letech, kdy byly nově upraveny záležitosti týkající se vyučování náboženství ve veřejných školách (1985), slavení církevních svátků (1985) a zavedení duchovní služby mezi policejní jednotky (1990).

Smluvní poměr ke státu (podle čl. 8 odst. 3 ústavy) má ještě dalších 6 náboženských společností: Valdénští (od r. 1984), Křesťanská církev adventistů sedmého dne (1986), Assemblee di Dio (1986), Unie židovských obcí (1987), Křesťanská evangelická baptistická jednota (1993) a Evangelická luterská církev (1993).

Náboženské společnosti, které se státem neuzavřely smlouvu, se konstitují podle zákona č. 1159 z roku 1929.

Financování církví

80. a 90. léta 20. století byla ve znamení zásadní změny systému finančního zabezpečení církví v Itálii. Tato změna byla dohodnuta ve výše zmíněném *Accordo di Villa Madama* mezi Svatým stolcem a italskou vládou 15. listopadu 1984. Tato smlouva o církevních zařízeních, správě církevního majetku a platech kněží pak byla zákonem z 20. května 1985 začleněna do italského právního řádu. Na základě této smlouvy došlo od 1. ledna 1990 ke zrušení dosavadního systému státního financování mzdových nákladů kněží a dalších církevních zaměstnanců a od 1. ledna 1989 byla zaveden systém tzv. daňových asignací.

V jednotlivých diecézích byly zřízeny fondy pro zajištění obživy kněží. Ty jsou právníckými osobami a plynou do nich příjmy ve formě beneficí a obročí. Podobný fond byl zřízen i na úrovni biskupské konference v Římě s cílem vyrovnávat rozdíly mezi bohatými a chudými diecézemi.

Významným zdrojem příjmu do těchto fondů jsou právě daňové asignace. Každý italský občan - plátc daně z příjmu může rozhodnout, zda 0,8% této daně věnuje státu nebo církvi na

církevní, sociální a humanitární účely. Podíl těch, kteří se nerozhodnou se dělit ve stejném poměru, v jakém ho určili ti, kteří se rozhodli. Výši daňové asignace určuje paritní komise vlády a biskupské konference.

Pro hladký přechod na nový systém financování církví se stát zavázal z výtěžku této daně po dobu tří let dorovnávat částku získanou církví jednorázovými dotacemi

Kromě daňové asignace je zaveden systém zvýhodněných darů. Od 1. ledna 1989 může každý italský občan darovat Ústřednímu ústavu pro zaopatření kléru na platy a obživu kněží až 2 mil. lir, které jsou odečitatelnou položkou od zdanitelných příjmů.

Další finanční podporou činnosti církve je její osvobození od placení mnohých daní a podpora v činnosti sociální, kulturní, zdravotnické apod.

Duchovní péče v armádě, v nemocnicích a ve vězeních

I oblast duchovní péče ve veřejných institucích byla nově upravena dohodou z Villa Madama (čl. 11). Vojenští kaplani jsou jmenováni prezidentem republiky na návrh vojenského biskupa - ten pak stojí v čele všech duchovních v ozbrojených silách. Podobně i duchovní služba ve věznicích je upravena na základě dohody ministerstva spravedlnosti a diecézního biskupa

Manželství, školství, média

Zavedení kodifikovaného občanského práva Codice Civile v roce 1865 s sebou přineslo obligatorní civilní formu uzavírání sňatků. Změnu přinesly až Lateránské dohody z roku 1929, které v čl. 34 zdůraznily význam manželského svazku „in facie Ecclesiae“. Zároveň v roce 1929 vstoupil v platnost zákon č. 1159, který upravoval formu uzavírání sňatků nekatolíků. Dnes má sňatek uzavřený před oprávněným duchovním uznaných vyznání civilněprávní účinky. Zároveň se církevním soudům Katolické církve přiznává kompetence ve věcech manželských.

V Itálii není žádná teologická fakulta součástí státní univerzity, proto se také diskuse v oblasti vzdělávání mezily na otázku výuky náboženství na veřejných základních a středních školách. Aktuální stav je opět upraven čl. 9 dohody v Villa Madama. Na jejím základě probíhá na každé veřejné mateřské a základní škole vyučování katolického náboženství v rozsahu 2 hodin týdně, na vyšších školách potom jednu hodinu týdně - to se však nevztahuje na university. Finanční náklady na výuku nese stát. Rodiče každého žáka musejí podat každý rok prohlášení, zda jejich dítě bude nebo nebude navštěvovat výuku náboženství. Výuku

náboženství na veřejných školách mohou kromě katolíků provozovat i další státem uznaná náboženství.

Nizozemské království

Základní informace a historický vývoj

Nizozemsko tradičně patří mezi konfesně velmi tolerantní země. Z přibližně 15 mil obyvatel je 5 mil římských katolíků, 2,5 mil Nizozemců náleží k jedné z protestantských církví (v současné době probíhá proces sjednocení mezi 2 dominantními protestantskými církvemi - reformovanou a luterskou). Již v roce 1992 přesahoval počet muslimů náležejících k různým národnostem 0,5 mil a neustále stoupá. V Nizozemsku také žije přibližně 80 tisíc buddhistů a hinduistů.

Jestliže v severních oblastech převládá vliv protestantů, potom v jižních provinciích je dodnes dominantní katolicismus, což odpovídá historickému vývoji. Přelom 18. a 19. století zde byl ve znamení prosazování vlivu francouzské revoluce, což s sebou neslo nutnou odluku státu od církve. V roce 1830 došlo k oddělení „rakouského Nizozemska“ - tedy Belgie - a Nizozemské království se konstitovalo jako moderní stát založený na principu konstituční monarchie. Všechny přijaté ústavy byly psány v liberálním duchu, což znamenalo záruku občanských svobod, včetně svobody náboženské.

Prameny konfesního práva

Nejdůležitějším pramenem konfesněprávní úpravy je i v Nizozemsku ústava, jejíž poslední platná verze byla přijata 17. února 1983. O jejím liberálním a velmi tolerantním duchu svědčí hned první článek: „Se všemi, kdo se zdržují v Nizozemí, se ve stejných případech zachází stejně. Nikdo nesmí být diskriminován pro své náboženské, světonázorové nebo politické názory, pro svou rasu, pohlaví nebo z jiného důvodu.“ Náboženské svobodě se věnuje čl. 6 ústavy: „Každý má právo svobodně vyznávat své náboženství nebo světový názor, a to jednotlivě nebo ve společenství s jinými, při zachování odpovědnosti vyplývající ze zákona. Výkon tohoto práva mimo budovy a uzavřené prostory smí být upraven zákonem tak, aby bylo chráněno zdraví, v zájmu dopravy, a za účelem odstranění nebo zabránění výtržnosti.“ Ústavní článek č. 23 vymezuje principy vzdělávání v Nizozemsku a ve 3 odstavci stanoví: „vzdělání poskytované veřejnoprávními ústavami upravuje zákon, při respektování náboženské a světonázorové svobody.“

Podle trestního zákoníku je jako trestný čin kvalifikována urážka duchovního během výkonu jeho služby a urážka náboženství.

Financování církví

V Nizozemském království neexistuje žádná explicitní finanční podpora jakékoliv církve ze strany státu, což souvisí s historicky danou tolerancí vůči všem náboženstvím a přísným nezasahováním státních orgánů do církevních záležitostí, takže se někdy dokonce hovoří o holandském modelu odluky. Přesto je tento model v posledních letech často centrem kritiky, jak bude poukázáno dále.

Příjmy Katolické církve v Holandsku tvoří:

- 70% účelové sbírky mezi věřícími
- 20% nedělní sbírky a dary
- 10% výnosy majetku a státní subvence církevnímu školství

Hlavním zdrojem finančního zajištění života církví jsou tedy dobrovolné sbírky, které se především v posledních letech zintenzivnily. Bývají označovány jako „církevní příspěvek“ a představují přibližně 1-3% z příjmu každého člena církve. Všechny dary církvím jsou osvobozeny od daní. Církevní budovy jsou osvobozeny od komunálních daní.

V Holandsku v posledních letech stoupá tlak na zvyšování státních příspěvků na církevní školy a různá sociální zařízení, jejichž je církev zřizovatelem, s odůvodněním, že občan, od kterého stát požaduje stále větší daně, má méně prostředků na dary pro církev a vlastní individuální podporu obecně prospěšných institucí.

Působení církví ve společnosti

Nizozemský občanský zákoník uznává církve za právnické osoby sui generis, které mají zaručenou právní autonomii. Náboženské společnosti mají volbu organizovat se buď autonomně jako církve, nebo jak spolek či nadace podle občanského práva. Právní definice církve není podána, světské předpisy nezasahují do církevní struktury.

Ve školách se uplatňuje alternativa mezi výukou náboženství nekofesním vyučováním etice. Církevní školy financuje stát za podmínky, že splňují vzdělávací standard. Tyto školy si mohou klást podmínku loajality učitelů, zaměstnanců i žáků vůči svému kofesnímu postoji.

Duchovní správa v armádě a ve věznicích je placena státem. V nemocnicích v domovech důchodců je duchovní péče běžnou a samozřejmou službou hrazenou ze společných prostředků.

Civilní forma uzavírání sňatků je obligatorní, uzavření církevního sňatku před civilním je trestné. To je však v rozporu s čl. 9 Evropské konvence o lidských právech a v roce 1971 Nizozemský nejvyšší soud označil toto ustanovení za omezení náboženské svobody. (HR 22.Juni 1971, NJ 1972, 31).

Rakouská republika

Základní informace

Poměr státu a církví v Rakouské republice bývá nazýván partnerským poměrem koordinace nebo jako „systém demokratickoparitní shody“.⁹ Podle výsledků sčítání obyvatel z roku 1991 se k jednotlivým církvím hlásilo¹⁰ :

Římští katolíci	78,14%
Evangelíci	5,00%
Muslimové	2,04%
Starokatolíci	0,24%
Židé	0,09%
ostatní	2,46%
bez vyznání	8,64%
bez odpovědi	3,39%

Historický vývoj

Vztahy státu a Církve v Rakousku prošly vývojem podobným jako v celé Evropě. Setkáváme se zde jak s obdobím silného antagonismu, tak s dobou velmi úzkého propojení

⁹ Tretera, J.R.: Konfesní právo a církevní právo. Praha 1997, s. 108

¹⁰ Robbers, G.: Staats und Kirche in der Europäischen Union, Baden-Baden 1995, s. 251

obou mocí. Vzhledem k tomu, že se tyto události přímo dotýkají i utváření vztahů mezi státem a církvemi u nás, věnuji vývoji v Rakousku více prostoru, než je tomu u jiných států.

Samotná symbióza trůnu a oltáře, tak typická pro Rakouskou monarchii, bývá často chápána jako ideální souhra obou činitelů, podíváme-li se však na někdejší situaci, brzy zjistíme, že situace byla mnohem složitější. Ze zemí Koruny české byl v Čechách Obnoveným zřízením zemským z roku 1627, na Moravě o rok později, prohlášen katolicismus za jediné dovolené náboženství. Poněkud jiný vývoj nastal ve Slezsku, kde platila smlouva Altranstadtská z 22. srpna 1707 a Exekuční reces z 8. února 1709, vynucené na ochranu slezských luteránů švédským králem Karlem XII. Odlišné byly konfesně právní poměry v Uhrách. Zde mírem Bočkajovým z roku 1606 ve Vídni byla vynucena náboženská svoboda pro protestanty ještě nerozdělené, mírem lineckým z roku 1645 pak pro luterány i reformované.

Josefinismus vytvořil tzv. „*policejní církev*“. Zřizování nových farností i biskupství, porušení tradičních vazeb, hmotné zajištění duchovenstva, to vše napomohlo tomu, že klerici se stávali jakýmsi druhem státních úředníků. Z majetku sekularizovaných klášterů byly zřízeny náboženské fondy, školy byly postátněny, zůstaly však přísně konfesijní. Církev ztratila mnoho práv, avšak jednotlivý biskup či kněz měl osobně pravomocí mnohem více, ovšem právě jako státní úředník. Tento systém si získal podporu i u vysokého kléru a ještě v roce 1848 prohlásil vídeňský arcibiskup Vincenc Eduard Milde, že „*pokládá josefinismus za nejvhodnější církevně politický systém pro rakouské mocnářství, protože církev nemůže existovat bez státu, církev si nemůže zachovat svobodu bez státní ochrany*“.¹¹ Katolická církev zůstala nadále církví státní, neboť evangelické církve povolené tolerančním patentem byly pouze trpěny, stejně jako židé. Úzká spjatost se státními institucemi se také neblaze projevila při perzekuci svobodomyšlnějších představitelů, byť patřili ke katolickým duchovním. Typickým příkladem jsou osudy Bernarda Bolzana, Bonifáce Buzka či moravského buditele Františka Matouše Klácela. Ze zásahu josefinismu se začaly zotavovat řeholní řády. Roku 1827 se navrátili jezuité a přístup do monarchie získali i redemptoristé a milosrdné sestry sv. Karla Boromejského. Mimořádný význam měla hojná účast katolického kléru na českém národním obrození.

Neudržitelnost josefínského modelu předznamenalo rozhodnutí Kroměřížského sněmu, když v březnu 1849 stanovil pro poměr Církve a státu tyto směrnice: „*Každá církev je při samostatné správě svých vnitřních záležitostí podřízena zákonům státu. Právo svobodnou*

¹¹ V. Medek - *Cesta české a moravské církve staletími*, Praha 1982, str. 285

volbou dosazovat církevní představené se uděluje církevním obcím a synodám, na něž vysílají zástupce i obce. Církevní jmění je spravováno orgány obce za ochrany státu.“¹² V prosinci 1848 se v arcibiskupském paláci v Olomouci ujal císařské vlády František Josef I., v březnu 1849 byl Kroměřížský sněm rozehán a ani oktrojovaná ústava, ve které bylo i nekatolickým církvím přiznáno právo samostatně spravovat své záležitosti, nevešla v platnost.

Rakouští biskupové zpracovali své pojetí vzájemných vztahů se státem na konferenci ve Vídni, která trvala od dubna do června 1849. Předsedal jí salcburský biskup kardinál Bedřich kníže Schwarzenberg, bratr předsedy vlády Felixe. Sám Bedřich byl krátce na to jmenován arcibiskupem pražským (1849 - 1885). Výsledkem konference byl pastýřský list ze 17. června 1849, v němž biskupové žádali svobodu Církve a odsoudili revoluční myšlenky jako „zhoubné ideje nové doby.“ Projevili také ochotu „chránit trůn císařův,“ nebude-li jejich činnost zbytečně omezována.

Definitivní konec epochy josefinismu však znamenaly až císařské patenty z roku 1850. Bylo jimi zrušeno tzv. *Placetum regium*, což znamenalo, že styk mezi římskou kurií a rakouskými církevními hodnostáři byl zcela uvolněn a publikování listin papeže a církevní hierarchie nepodléhalo žádnému mimocírkevnímu schvalování. Biskupům bylo ponecháno samostatné rozhodování o vnitřních církevních záležitostech, byla obnovena církevní soudní pravomoc a stát se vzdal zásahů do předpisů o výkonu církevních obřadů.

V den 25. narozenin císaře Františka Josefa I., 18. srpna 1855, podepsali papežův legát u císařského dvora pronuncius kardinál Viale Prela a zástupce císařův, vídeňský arcibiskup Otmar kníže Rauscher, konkordát mezi Apoštolskou stolicí a habsburskou monarchií. Konkordát obsahoval 36 paragrafů, z nichž nejdiskutabilnější se staly ty, jež se týkaly podřízení veškerého nižšího a částečně i středního školství výlučnému dohledu Církve, a ty, kde se stát vzdává rozhodujícího slova v otázkách manželského práva. Konkordát vyvolal bouři nevole a odporu v liberálních kruzích a zápas proti „*konkordátnímu katolicismu*“ vedl až k jistému druhu kulturního boje. Boj proti konkordátu se projevil již v roce 1861, kdy byl vydán protestantský patent, jímž se protestantům po právní stránce dostalo úplné náboženské rovnoprávnosti. V květnu 1868, byl vydán zákon č. 48 ř.z., jenž rušil církevní dozor nad školami. Škola se stala nadkonfesijní a bylo povoleno jen dvouhodinové vyučování náboženství podle konfesí. Májovými zákony z roku 1868 bylo zavedeno místo kanonického práva manželského právo státní a upraveny některé interkonfesijní poměry, jako náboženství dětí, přestup z jedné konfese do druhé apod.

¹² J. Kadlec - *Přehled českých církevních dějin*, Zvon 1987, str. 220

Církevní poměry pak byly upraveny květnovými zákony z roku 1874, kterými byla Církev postavena pod přísný státní dozor. To pochopitelně vyvolalo napětí ve vztazích se Svatým stolcem. I přes určité ústupky se dá říci, že úzká spjatost „trůnu a oltáře“ v takto popsané podobě, jež pro Církev ani zdaleka nebyla ideální, trvala až do roku 1918.

Po pádu Rakousko-Uherské monarchie a vytvoření Rakouské republiky byly nově v ústavě zakotveny i principy zakotvující svobodu náboženského vyznání. Od roku 1929 se začalo intenzivně diskutovat o možnosti podpisu nového konkordátu mezi Rakouskem a Svatým stolcem. K tomu došlo po dlouhých jednáních 5. června 1933 a konkordát vstoupil v platnost 1. května 1934. Po obnovení Rakouské republiky v roce 1945 byly přijaty ústavní i jiné zákony týkající se oblasti života církví, o nichž bude pojednáno dále.

Prameny konfesního práva¹³

Poměr státu a církve v Rakousku je určován zejména rakouskou spolkovou ústavou, ústavními zákony, judikaturou Ústavního soudního dvora, ústavami spolkových zemí, zákony a dalšími předpisy, smluvním právem.

Ke klíčovým ústavním normám v oblasti této problematiky patří články 14 a 15 státního základního zákona z 21. prosince 1867, RGrBl. Nr. 142, o všeobecných právech občanů. Tento státní základní zákon byl článkem 149 odst. 1 Rakouské spolkové ústavy (tj. spolkový ústavní zákon BGrBl. Nr. 1/1920) prohlášen za ústavní zákon federace.

Článek 14 garantuje individuální náboženskou svobodu. Věta první tohoto článku zní: „Každý má zajištěnou plnou svobodu víry a svědomí.“ - Práva náboženské svobody patří k subjektivním veřejným právům, která mohou být obhajována v řízení před Ústavním soudním dvorem nebo před Správním soudním dvorem. Čl. 15 se týká sféry korporativní náboženské svobody - zaručuje každé zákonně uznané církvi a náboženské společnosti právo společného veřejného výkonu náboženství, samostatné spravování svých vnitřních záležitostí (tj. vnitřní organizaci, věrouku, liturgii apod.)

Čl. 15 garantuje rovněž ochranu církevních ústavů, nadací a fondů sloužících kultovním (bohoslužebným), vyučovacím a dobročinným účelům vůči sekularizaci, tj. vůči vyvlastnění a (popřípadě nebo) vůči převedení pro necírkevní účely.

¹³ pasáže této části jsou převzaty z dřívější práce JUDr. Mariana Ondrašíka, CSc., kterou vypracoval pro Parlamentní institut v r. 1995 a ze statě Poznámky k poměru církví a státu v Rakouské republice uveřejněné v Revue pro církevní právo č. 2/1995, s. 128

Z článku 15 vyplývá stanovisko, že zákonně uznané církve a náboženské společnosti požívají postavení „korporace veřejného práva.“ Církve a náboženské společnosti jsou částečně osvobozeny od živnostenské, pozemkové, korporační daně, dále od daně z přidané hodnoty, daně z darování, poplatků a cel. Od toho je třeba odlišovat zvýhodnění církví a náboženských společností v oblasti odvodů (viz např. spolkový řád odvodů BGBL 194/1961). Veřejnoprávní postavení církví a náboženských společností zahrnuje i soukromoprávní způsobilost, subjektivitu. Zákonem uznané církve a náboženské společnosti mají proto všechna práva, která přísluší právnickým osobám jako např. vlastnická způsobilost, procesní způsobilost v občanskoprávním a správním řízení, legitimace stížnosti před soudy veřejného práva, dále tato subjektivně veřejná práva: rovnost před zákonem, neporušitelnost vlastnictví, živnostenská výdělečná svoboda, právo na zákonného soudce, neporušitelnost domovního práva, listovní tajemství, svoboda mínění a tisková svoboda.

Stát nemůže z vlastní iniciativy třídit nebo propůjčit žádný úřad v církvi nebo náboženské společnosti. V Rakouské republice působí zákonně uznané církve: Katolická církev, evangelické církve, ortodoxní církve, starokatolická církev, metodistická církev, mormonská církev, arménská apoštolská církev, novoapoštolská církev. Pro křesťanské církve v současném Rakousku je příznačný aktivní ekumenismus. Zákonem uznané náboženské společnosti jsou: Izraelská náboženská společnost, islámské společenství, buddhistická náboženská společnost.

Podle čl. 16 státního základního zákona (RGBL. Nr. 142/1867) příslušníkům náboženského vyznání zákonem neuznaného je dovolen domácí výkon náboženství, pokud není protiprávní ani neporušuje morálku.

Výše zmíněné články 14, 15, 16 je třeba vykládat v souvislosti s čl. 9 Evropské konvence o ochraně lidských práv a základních svobod.

Na základě Rakouské státní smlouvy (1955) se Rakouská republika zavázala napravit poškození práv a zájmů, která způsobil nacistický režim vlastníkům z důvodů rasových nebo náboženských. Byla provedena spolkově-právní opatření. Každoročně dostávají katolická církev, starokatolická církev, evangelické církve, izraelská kultovní obec finanční částky z federálních prostředků.

Vztahy Rakouska ke katolické církvi jsou upraveny řadou smluv na mezinárodní úrovni. Zákonná práva církve jsou tím mezinárodněprávně zajištěna. Základ tvoří rakouský konkordát z 5. června 1933.¹⁴ Kromě toho existují další dílčí smlouvy - např. smlouva o

¹⁴ BGBl II Nr. 2/1934

majetkoprávních vztazích z 23. června 1960¹⁵, smlouvy v záležitostech školství apod. Pro evangelické církve je důležitý zákon z 6. července 1961 o právních vztazích Evangelické církve v Rakousku.¹⁶ Podobný zákon byl přijatý roce 1967 pro Řeckou ortodoxní církev a v roce 1984 byl novelizován zákon z 21. března 1890 o právních poměrech židovských náboženských společností.¹⁷ Konečně činnost islámských náboženských skupin se řídí zákonem z 15. července 1912 ve znění novely z roku 1988.

Pro Rakousko je typický model náboženské svobody a rovnosti všech, přičemž stát vede konfesní registraci. Kdo dosáhl 18 let věku, může svobodně změnit vyznání. Musí to však ohlásit na příslušném úřadě, který se jmenuje „*Bezirksverwaltungsbehörde*“. Tento úřad informuje příslušnou konfesi, kterou tento občan opustil. Zákonem uznané církve a náboženské komunity mají:

- a) zaručenou korporativní náboženskou svobodu
- b) jsou korporacemi, institucemi veřejnoprávními, což znamená, že jejich nezávislost a právní způsobilost a autonomie není státem udělována, nýbrž uznávána, jejich *Innerangelegenheiten* (tedy vnitřní záležitosti) jsou závislé na jejich vlastním vědomí a sám tento pojem má oporu v ustanovení ústavy
- c) „*Außerangelegenheiten*“ (tedy vnější, zahraniční otázky) katolické církve upravuje konkordát z r. 1933
- d) výuka náboženství je ve státních školách povinná, na začátku roku je možné se odhlásit
- e) existují teologické fakulty.

Součástí vyjednávání konkordátu v roce 1933 byla i otázka státních svátků. Čl. 9 konkordátu pak stanoví: „Rakouská republika uznává Církvi stanovené sváteční dny, kterými jsou:

- všechny neděle
- Nový rok
- Zjevení Páně (*Epiphanie*) - 6. leden
- Nanebevstoupení Páně (*Himmelfahrtstag*)

¹⁵ Vertrag vom 23. Juni 1960 zur Regelung von vermögensrechtlichen Beziehungen, BGBl Nr. 195/1960

¹⁶ BGBl Nr. 182/1961

¹⁷ RGBl Nr. 57/1890 idF BGBl Nr. 61/1984

- Boží Tělo (*Fronleichnam*)
- Svátek svatých apoštolů Petra a Pavla (29. červen)
- Nanebevzetí Panny Marie (*Mariä Himmelfahrt*) - 15. srpen
- Všech svatých (*Allerheiligen*) - 1. listopadu
- Neposkvrněné početí Panny Marie (*Tag der Unbefleckten Empfängnis*) - 8. prosinec
- Boží hod vánoční (25. prosinec).¹⁸

Financování církvi

Rakouský model církevního financování - označovaný často jako model církevního příspěvku (*Kirchenbeitrag*) - se opírá o zákonnou úpravu z roku 1939, tedy z období, kdy Rakousko bylo součástí nacistické Německé říše. Již delší dobu se diskutuje o změnách tohoto systému.

Dnešní příjmy Katolické církve v Rakousku tvoří:

85% církevní příspěvky

10% výnosy s majetku (hlavně půdy)

5% sbírky, dary, státní podpora ve formě renty za nevrácený zkonfiskovaný majetek

Hlavním zdrojem příjmu je tedy církevní příspěvek (*Kirchenbeitrag*), který církve vybírají na základě zákona o církevním příspěvku z 1. května 1939. Jedná se o soukromoprávní příspěvek, který podle zákona může vybírat Katolická, Evangelická a Starokatolická církev. Při stanovení výše tohoto příspěvku jsou církve zcela nezávislé - což odpovídá soukromoprávnímu charakteru příspěvku. Na druhé straně pohltí výběr a správa těchto financí v Rakousku 10-15% z jeho výše - na rozdíl od Německa a Švýcarska, kde stát poskytuje tyto služby církvi zdarma. Problematické je také vymáhání církevního příspěvku na neplatičích. Při tom se opět vychází ze zákona z roku 1939, v němž prý na přímý pokyn Hitlerův¹⁹ bylo zakotveno, že při vymáhání není možné použít přímé cesty, tzv. politické

¹⁸ in: Konkordate seit 1800 - Originaltext und deutsche Übersetzung der geltenden Konkordate, Berlin 1964, s. 306

¹⁹ Marré, H.: Die Kirchenfinanzierung in Kirche und Staat der Gegenwart, Essen, Ludgerus 1990, s. 110

exekuce, ale je nutné neplatiče žalovat soukromoprávní cestou u civilních soudů. K tomu se pochopitelně církve uchylují pouze zcela výjimečně a tak výše církevního příspěvku jednotlivým církvím v Rakousku neustále klesá, což vyvolává nové diskuse o změně systému financování.

Daňová zvýhodnění:

Korporace, sdružení osob nebo nadace, které podporují obecně prospěšné, dobročinné nebo církevní účely, požívají zvýhodnění v oblasti odvodů, pokud slouží těmto účelům výlučně, bezprostředně a alespoň převážně na spolkovém území. (Církevní účely se rozumí účely, kterými je podporována náplň činnosti zákonem uznaných církví a náboženských společností.)

Korporace a živnostenské podniky korporací veřejného práva, které slouží obecně prospěšnému, dobročinnému nebo církevnímu účelu, jsou osvobozeny od tzv. korporální daně (tj. daně, kterou platí ostatní korporace a sdružení).

Podniky korporací veřejného práva jsou osvobozeny od živnostenské daně. Jsou to tzv. „výsostné podniky“ (*Hoheitsbetriebe*), korporací veřejného práva (tedy také zákonně uznaných církví a náboženských společenství). Nepovažují se za živnostenské podniky - např. výzkumné ústavy, hřbitovy, krematoria, pekárny hostií, církevní prádelny (pro liturgické prádlo), výroby liturgických rouch...). Od živnostenské daně jsou osvobozeny korporace sdružení osob a majetkové podstaty, které výlučně a bezprostředně slouží obecně prospěšným, dobročinným nebo církevním účelům.

Příjmy z tzv. „výsostné činnosti“ - např. mešní stipes, štoly, matriční a hřbitovní poplatky, vydávání církevních úředních listů, církevních novin, brožur, správa kněžských seminářů, škol a internátů církevními subjekty, povolání řádových sester nebo kněží ke službě ve světských a církevních zařízeních (např. v nemocnicích, pečovatelských domech, mateřských školách, farách), placené průvodcovství v kostelích a kláštorech, zejména když jsou průvodci příslušníci řeholního řádu jsou osvobozeny od daně z obratu.

Pozemky zákonně uznaných církví a náboženských společností užívané pro bohoslužebné, pastorační, výukové a správní účely, pro domovy stáří a nemocnice, pro účely vědy, výchovy, pohřbívání jsou osvobozeny od pozemkové daně.

Korporace a majetkové podstaty jsou osvobozeny od majetkové daně, pokud slouží výslovně a bezprostředně obecně prospěšným, dobročinným nebo církevním účelům.

Darování mezi živými nebo pro případ smrti právnickým osobám, které sledují výlučně obecně prospěšné, dobročinné nebo církevní účely, jakož zákonně uznaným církvím a náboženským společnostem se zdaňuje 5 %. Nezdaňují se darování movitých věcí nebo

peněžních pohledávek na výše uvedené subjekty. Nezdaňují se darování, které učinily církve a náboženské společnosti.

Celní zvýhodnění

Bezcelně může být dovezeno zboží, dary k zřízení nebo vybavení kostelů zákonně uznané církve a náboženské společnosti nebo dary, které slouží bohoslužbě. Dále mohou být bezcelně dovezeny: předměty pro sbírky církevních institucí, publikace, které nejsou určeny k prodeji pro vědce, učitele, učební zařízení, některé učební pomůcky pro církve a náboženské společnosti a jejich zařízení.

Stát také hradí výuku náboženství, platí zaměstnance teologických fakult a církevních soukromých škol. Financování památkové péče je organizováno prostřednictvím vyhlášek orgánů památkových rezervací a měst o zabezpečení památkové péče na jejich území. Státní památková péče řeší pak pouze ty problémy, které nejsou těmito vyhláškami pokryty a týká se především kostelů, hradů a zámků, zatímco kláštery dostávají jen malou podporu, neboť se předpokládá, že opravy financují z výnosů vlastního pozemkového majetku. Kromě toho při ministerstvu kultury existuje fond na podporu oprav farních kostelů, který pracuje na základě dvouletého plánu rekonstrukcí. Dalšími finančními zdroji na údržbu a opravy jsou loterie a nadace.

Duchovní péče v armádě, v nemocnicích a ve vězeních

V Rakouské armádě existuje dlouhá tradice duchovní služby. Přístup katolických duchovních k této službě je upraven čl. VIII. Konkordátu z roku 1933. Za řízení duchovenské služby v armádě je odpovědný vojenský biskup (*Militärbischof*), který je jmenován papežem po vyjádření souhlasu (tzv. politická klausule) spolkové vlády. Vojenští duchovní jsou ustanovováni na základě dohody mezi vojenským biskupem a ministerstvem obrany. Ustanovování evangelických duchovních v armádě je upraveno zákonem o vnějších vztazích s Evangelickou církví Rakouska z roku 1961. V čele organizace stojí vojenský superintendant jmenovaný rakouskou evangelickou synodní radou a duchovní jsou ustanovováni podobně jako u katolíků. V současné době se zvažuje možnost zavedení také islámské duchovní služby v armádě.

Většina rakouských nemocnic, domovů důchodců a jiných ústavů zřizuje vlastní ústavní duchovní péči, kterou vykonává příslušný kněz nebo pastor pod vedením místního biskupa nebo jiné církevní autority.

Manželství, školství, média

V Rakousku je možné uzavřít sňatek jak před státní, tak před církevní autoritou, aniž by byl nutný předchozí státní souhlas.

V celém vzdělávacím rakouském systému je kladen důraz na výuku náboženství, což je vyjádřeno i v jednotlivých zákonech. V § 2, odst. 1 Zákona o organizaci školství se říká: „Rakouská škola má za úkol spolupracovat na rozvoji vloh mládeže, mj. také náboženských hodnot skrze přiměřené vyučování.“²⁰ Vlastní výuka náboženství se pak řídí speciálním zákonem o výuce náboženství z roku 1949, ve znění poslední novelizace z roku 1988.²¹ Výuka náboženství je v Rakousku povinná pro všechny žáky spadající do období povinné školní docházky, dále pro studenty vyšších škol, učitelských a vzdělávacích ústavů, zemědělských a lesních škol a dále ve všech učňovských školách ve spolkových zemích Tyrolsko a Vorarlbersko.

Žáci starší 14-ti let mají možnost na začátku každého školního roku (během 10-ti dnů) písemně požádat vedení školy o uvolnění z výuky náboženství. Za žáky mladší 14-ti let to musejí udělat rodiče nebo zákonní zástupci.

Součástmi universit ve Vídni, Grazu, Innsbrucku a Salzburgu jsou Katolické teologické fakulty, jejichž činnost za účelem vědeckého vzdělávání kléru garantuje čl. 5 Konkordátu z roku 1933. Dále §15 Zákona o vnějších vztazích s rakouskou evangelickou církví garantuje existenci minimálně 6 řádných profesorských míst na Evangelické teologické fakultě na vídeňské universitě.

Činnost veřejných sdělovacích prostředků se řídí ústavním zákonem 396/1974 o nezávislosti vysílání a zákonem 179/1984 o úkolech a zřízení rakouského vysílání. §2 odst. 3 tohoto zákona zaručuje státem uznaným církvím a náboženským společnostem účast na programové tvorbě vysílání.

²⁰ Schulorganisationsgesetz, BGBl Nr. 242/1962 igF

²¹ Religionunterrichtsgesetz, BGBl Nr. 190/1949 idF BGBl Nr. 329/1988

Portugalská republika

Základní informace

Z celkového počtu téměř 10 milionů obyvatel Portugalska se jich dnes hlásí ke katolicismu přibližně 65%. Nejvyšší koncentrace katolíků je na Azorských ostrovech (92%). Vedle toho působí v Portugalsku jiné, nicméně početně malé, náboženské skupiny: pravoslavní (11.300 členů), protestanti (36.000 členů), muslimové (9.134 členů), židé (3.500 členů).²²

Historický vývoj

Od dosažení politické nezávislosti Portugalska v průběhu 12. století byl vždy dominantním náboženstvím v této oblasti katolicismus, a to i v průběhu 16. století, kdy se reformační proudy v této oblasti nijak významně neuchytily. I v první portugalské ústavě z roku 1822, která byla postavena na základních liberálních principech, proklamoval čl. 25 tezi: „Náboženstvím portugalského národa je římský katolicismus.“ Jiné náboženství bylo povoleno pouze pro cizince. Katolicismus zůstal státním náboženstvím i v textu dalších dvou ústav za trvání monarchie (1826, 1838). Změnu přinesla republikánská revoluce v roce 1910, která s sebou přinesla vyhlášení Proklamace o principech odluky státu a církve - vydána jako odlukový zákon z 20. dubna 1911. Byl zde patrný silný francouzský vliv odlukového zákona z roku 1905. Princip odluky pak byl v Portugalsku zanesen i do ústavy z roku 1911. Ukončení liberálně-demokratického režimu a nastolení Salazarovy vlády nepřineslo změnu těchto ústavních principů. Čl. 46 ústavy z roku 1933 proklamoval trvání odluky státu a jakéhokoliv náboženství. Čl. 45 pak garantoval princip rovnosti všech náboženství, svobodu kultu a neutralitu při výuce na státních školách. Nicméně později došlo k narušení těchto principů - ústavní novelou z roku 1935 (zákon 1910) získal katolicismus opět postavení „náboženství portugalského národa“. Tato ústavní díkce byla pozměněna v roce 1971 (zákon 3/71), kdy je katolicismus označen jako „tradiční náboženství portugalského národa“.

Prameny konfesního práva

Nejdůležitějším pramenem dnes platné konfesněprávní úpravy v Portugalsku jsou:

²² Robbers, G.: Staat und Kirche in der EU, Baden-Baden 1995, s. 281

- Ústava Portugalské republiky z roku 1976
- Konkordát uzavřený mezi Svatým stolcem a Portugalskou republikou 7. května 1940 ve znění pozdějšího protokolu z 15. února 1975
- zákony a vládní nařízení týkající se jednotlivých oblastí působení církví - např. zákon 79/83 o vězeňské duchovní službě, zákon 58/90 o náboženském vysílání ve státní televizi aj.

Portugalská ústava z 2. dubna 1976 zakotvuje běžné liberálně-demokratické principy: čl. 13. odst. 2: „Z důvodu svého původu, ohlaví, rasy, jazyka, země původu, víry, politického nebo světonázorového nebo společenského postavení nesmí být nikdo nadřazen, zvýhodněn, znevýhodněn, zbaven práva anebo osvobozen od povinností.“ Svobodu náboženského vyznání zaručuje čl. 41: „(1) Svoboda svědomí, náboženského vyznání a jeho výkonu je neporušitelná. (2) Nikdo nesmí být pro své náboženské vyznání nebo jeho výkon pronásledován, zbaven svých práv anebo osvobozen od svých závazků nebo občanských povinností. (3) Žádný úřad nesmí požadovat od nikoho zprávu o jeho náboženském přesvědčení nebo jeho výkonu, ledaže jde zachycení statistických údajů, jež nejsou individuálně identifikovatelné; dále nesmí nikdo utrpět újmu, protože odmítl takové údaje. (4) Církev a náboženské společnosti jsou odděleny od státu a jsou svobodné při uskutečňování svých úkonů a při výkonu svého náboženství. (5) Svoboda hlásat náboženství v jeho současném konfesionálním výrazu, jakož i svoboda vlastních prostředků sociální komunikace v souvislosti s vlastní činností je zaručena. (6) Právo odmítnout z důvodu svědomí službu ve zbrani je podle zákona zaručeno.“ Článek 43 pak zajišťuje odluku státní školy od náboženství: „(1) Svoboda vzdělání a učení je zaručena. (2) Stát si nesmí přisvojit právo programově zavazovat vzdělání a kulturu podle měřítek kterýchkoli filosofických, estetických, politických, ideologických neb náboženských směrnic. (3) Státní školství je odděleno od náboženské víry. Specifikem portugalské ústavy je explicitní vymezení rigidních ustanovení v čl. 288, které není možno měnit ani ústavním zákonem. Jedním z nich je i odloučení církve od státu.

Financování církví

V Portugalsku neexistuje žádný systém financování církví a náboženských společností z veřejných prostředků. Na druhé straně však funguje systém osvobození církevních aktivit od téměř všech daní. Stejně tak stát financuje sociální a společenské aktivity církví a přispívá na údržbu významných církevních kulturních památek.

Finská republika

Základní informace

Finsko rozkládající se na území 338 tisíc km² patří do skupiny severoevropských států s tradičním dominantním postavením evangelické luterské církve. Podle statistických ročenek je náboženská příslušnost finského obyvatelstva následující:

	1980	1991
celkem obyvatel	4.787.778	5.029.002
Evangelická luterská církev	4.319.774	4.391.412
jiné luterské církve	2.829	2.562
Řecká ortodoxní finská církev	53.813	52.843
jiné ortodoxní církve	927	791
Svědkové Jehovovi	10.185	17.013
Adventisté	4.244	4.767
Římskokatolická církev	3.051	4.526
Církev svatých posledních dnů (mormoni)	2.374	2.905
Baptisté	1.744	2.488
Methodisté	1.425	1.259
Židé	1.022	1.058
muslimové	786	813
jiné náboženství	622	708

bez vyznání	372.840	533.394
bez odpovědi	3.178	95

Zdroj: Statistická ročenka Finska 1993, NF Bd. 88, Helsinky 1993, s. 85

Historický vývoj

Vývoj na značná část dnešního finského území byl od 12. století těsně spojen se Švédskem, a tedy byl zde patrný vliv křesťanství a západoevropské kultury. Pouze v oblasti Karelských ostrovů získala významné postavení ortodoxní církev. V průběhu reformace v 16. století se hlavou tamější luterské církve stal švédský král, na kterého také přešla vlastnická práva k dosavadním církevním statkům. Uplatňovala se silná provázanost světské a církevní moci. V roce 1686 byl přijat říšský zákon o vztazích státu a církve, který přiznal kněžím stavovská práva a zařadil je mezi 4 tehdejší stavy. Tento stav zůstal zachován i po ruském záboru Finska v roce 1809. Luterská církev se dostala pod vliv ruského pravoslaví. V roce 1869 byl vydán nový církevní zákon, který se však dotýkal pouze členů Evangelické luterské církve. K legalizaci dalších protestantských konfesí došlo až v roce 1889. Po vyhlášení samostatné Finské republiky v roce 1919 došlo k přijetí ústavy, která deklarovala konfesní neutralitu státu a svobodu náboženského vyznání. V roce 1922 pak byl přijatý samostatný zákon o náboženské svobodě. Tento zákon zároveň vymezil Evangelické luterské a Ortodoxní církvi postavení veřejnoprávní korporace.

Prameny konfesního práva

Stejně jako v jiných státech i ve Finsku vytyčuje základní konfesněprávní úpravu ústava přijatá 17. července 1919. V části druhé, která podává výčet všeobecných práv v čl. 8 se říká: „Při respektování práva a dobrých mravů, má každý finský občan právo vykonávat veřejně i v soukromí náboženské obřady a dále má právo, v souladu se zvláštními ustanoveními, opustit náboženskou komunitu ke které náležel, a připojit se k jiné.“ Čl. 9 pak stanoví: „Práva a povinnosti finských občanů nejsou závislá na tom, zda a ke které náboženské komunitě se občan hlásí. Omezení, uložená v souvislosti s výkonem státních funkcí, zůstávají v platnosti dokud něco jiného nestanoví zákon.“ Zvláštní postavení Evangelické luterské církve ve Finsku podtrhuje ústavní článek 83: „Církevní zákoník upraví organizaci a správu evangelické luterské církve. Ostatní církevní společenství se řídí pravidly, která tato společenství přijala nebo přijmou. Zákon stanoví způsob, jakým mohou být zřizována nová církevní společenství.“ Čl. 87 ústavy stanoví okruh veřejných úřadů, které jsou obsazovány

jmenováním prezidentem republiky - patří mezi ně i arcibiskup a biskupové. Konečně čl. 90 stanoví, že „zvláštní úpravě podléhá procedura jmenování do úřadů v institucích vyššího vzdělávání, evangelické luterské církve a řecké ortodoxní církve, ...“

Nejdůležitější právní normou pro činnost Evangelické luterské církve je církevní zákoník (zákon č. 1054/1993), který je vlastně „ústavou“ této státní církve. Podle §2 tohoto zákona může pouze generální shromáždění Evangelické luterské církve předkládat návrhy na změnu tohoto zákona a role prezidenta i parlamentu jsou omezeny do té míry, že mohou takovýto návrh pouze schválit neb zamítnout, nikoliv však pozměnit.

Ústava se také implicitně zmiňuje o Řecké ortodoxní církvi - ta se řídí zvláštním zákonem č. 521/1969. Podle čl. 9 zákona je finská vláda nejvyšší autoritou uvnitř této církve.

Již výše zmíněný zákon o náboženské svobodě²³ konkretizuje ustanovení ústavy. Zákon upravuje vznik, organizaci a správu ostatních církví a náboženských společností. Pro založení náboženské společnosti je zapotřebí minimálně 20 na finském území žijících členů. Ministerstvo školství je pověřeno vést registr církví a náboženských společností.

Financování církví

V zásadě se liší postavení Evangelické luterské církve a Řecké ortodoxní církve, které mají postavení veřejnoprávní korporace a jsou oprávněni od svých členů vybírat daně.²⁴ Tyto daně jsou od poplatníků vybírány společně se státními a místními daněmi. Státní finanční podporu těmto církvím upravuje zákon č. 106/1966, který se týká především údržby veřejných památek. Všechny církve a náboženské skupiny jsou ve Finsku osvobozeny od daně z příjmu, hřbitovy jsou osvobozeny od daně pozemkové.

Manželství a školství

Brzy po vytvoření samostatné Finské republiky byl přijat v roce 1917 zákon o civilním sňatku, který vytvořil alternativu sňatku církevnímu. Dnes tedy mohou snoubenci uzavřít sňatek před autoritou státu nebo kterékoliv registrované církve. Zákon o manželství z roku 1929 podrobně upravuje podmínky uzavření manželství, které musí být splněny v obou případech.

²³ Zákon 267/1922

²⁴ toto oprávnění vychází z § 12 zákona o náboženské svobodě a z § 2 církevního zákoníku

Ve Finsku převládají veřejné školy, soukromá školská zařízení jsou spíše výjimečná. Všichni žáci základních škol a gymnázií mají právo na výuku náboženství podle jejich konfese. Náklady s tím spojené hradí škola. Žáci, kteří se nehlásí k žádnému náboženství musejí navštěvovat hodiny „světonázorové výuky“. Dvě teologické fakulty - na universitě v Helsinkách na švédsky hovřící Abo Akademii - jsou zřízeny a placeny státem.

Švédské království

Základní informace

Ve Švédsku, které se rozprostírá na ploše cca 450 000 km a kde žije 8,7 mil obyvatel je dominantní církví státní švédská luterská církev. K té se hlásí 88% obyvatel. Ovšem pouze 4% Švédů navštěvují pravidelně nedělní bohoslužby. Přibližně 73% všech dětí je pokřtěno a 58% biřmováno. 63% všech svateb je uzavřeno před autoritou švédské luterské církve, 5,5% v jiných kostelech a 32% sňatků je civilních. 90% pohřbů se uskuteční podle ritu státní církve, 5% podle jiného náboženského obřadu a pouze 2% jsou pohřby civilní.²⁵

Vedle Švédské státní církve působí ve Švédsku i mnohé další církve a náboženské společnosti: Římskokatolická církev (147.414 členů), Ortodoxní církev (97.672), Letniční hnutí (94.995), Misie společné církve Švédska (75.216), Boží armáda (24.820), Örebro misijní společnost (22.738), Švédská evangelická misijní společnost (22.400), Svědkové Jehovovi (38.067), Baptisté (20.500), Estonská evangelická luterská církev (15.200), Švédská misijní aliance (13.255), Církev metodistů (5.000)²⁶. Kromě těchto náboženských společností najdeme ve Švédsku přibližně 16.000 Židů, 75.000 muslimů a 3.000 buddhistů. To je způsobeno především díky vysokému počtu imigrantů - ten dosahuje 1 milionu.

Historický vývoj

K prvnímu kontaktu s křesťanstvím došlo ve Švédsku již v první polovině 9. století, v roce 1000 se pak nechal pokřtít švédský panovník Olof Skötkonung. Významnou roli sehrála Brigitta Vadstenská (svatořečena v r. 1391), která také založila řád Salvatoriánů. (Ordo Sanctissimi Salvatoris). Na konci 14. století došlo k vytvoření unie severských států, ovšem v r. 1520 nechal dánský král Christian II. - který byl zároveň hlavou celé unie - zbavit

²⁵ Uvedené údaje podle studie Roberta Schöotta - Staat und Kirche in Schveden, Baden-Baden 1995, s. 319

²⁶ Uvedené údaje pocházejí z roku 1991

úřadu dva stockholmské biskupy, což vyvolalo vlnu nepokojů, která vynesla vůdce povstání Gustava Wasu do čela státu. Za švédského krále byl korunován v r. 1523, po jeho roztržce s papežem vytvořil po vzoru jiných reformátorů národní švédskou církev a v r. 1544 deklaroval parlament Švédsko jak evangelické (luterské) království. Velmi úzká sepijatost světské a církevní moci se udržela až do konce 20. století. V roce 1994 byla ustavena komise, která se měla pokusit nově formulovat vztah mezi švédským státem a švédskou národní církví.

Prameny konfesního práva

Švédská ústava zaručuje základní lidská práva, včetně svobody náboženské a donedávna zároveň vyjadřovala úzkou vazbu státu a národní církve. V posledních letech došlo k několika ústavním změnám, které tuto vazbu zrušily. V čl. 2 švédské ústavy se říká: „Možnosti etnických, jazykových a náboženských menšin uchovávat a rozvíjet vlastní kulturní a společenský život by měly být podporovány.“ V kapitole 2., čl. 1 jsou pak vyjmenovány základní svobody. Odst. 6 zní: „zaručuje se svoboda náboženská: svoboda vykonávat náboženské obřady sám nebo s jinými.“ V přechodných ustanoveních ústavní listiny z roku 1975 je pak upraven základní zákonný rámec působení švédské národní církve: „Základní úpravu Církve Švédska jako náboženské kongregace a úpravu Všeobecného shromáždění Církve jako shromáždění volených reprezentantů Církve Švédska provede zákon přijatý stejným způsobem, jako důležitá ustanovení zákona i Riksdagu. Všeobecné shromáždění Církve je třeba konzultovat před přijetím takového zákona.

Úpravu členství v Církvi Švédska provede zákon se souhlasem Všeobecného shromáždění Církve.

Základní úpravu týkající se duchovních v Církvi Švédska, biskupů a kapitul diecézí Církve, Všeobecného shromáždění Církve - nejde-li o věci upravené v odst. 1 - provede zákon přijatý Riksdagem po konzultaci se Všeobecným shromážděním Církve. Totéž platí pro orgány podřízené Všeobecnému shromáždění nebo pro majetek Církve, který má být použit pro práci Církve. Ustanovení, která mění účel, pro který měl být majetek Církve využíván, obsahuje zákon přijímaný způsobem upraveným v odst. 1. (...) ve věci předkládané vládě k rozhodnutí, která se týká náboženské péče neb náboženských instrukcí Církve Švédska, provozování Svatých řádů nebo ustavování duchovních, povyšování a odpovědnosti duchovních nebo úředníků uvnitř Církve, bude zpravodajem člen Církve Švédska.“

Financování církví

Výdaje švédské národní církve činí každoročně přibližně 8 mld švédských korun, z nichž 6 mld je pokryto výnosy z církevní daně. Méně zámožná církevní společenství jsou podporována ze zvláštního vyrovnávacího církevního fondu. V každé diecézi musí být povinně zřízena rada, která odpovídá za správu církevního majetku, zvláště pozemků a lesů.

Církevní daň je v jednotlivých obcích různě vysoká. Všechny osoby (fyzické i právnické), které pobírají nějaký příjem, platí církevní daň, a to i v případě, že se nehlásí ke švédské církvi - v tom případě, je však jejich daň o cca 40% snížena.²⁷

Kromě daňových výnosů je pro Švédskou církev významný příjem z vlastnictví pozemků. Již v roce 1910 byly zrušeny desátky, zákonně stanoven pevný plat farářů, zavedena církevní daň a zřízen vyrovnávací fond Švédské církve. Jako náhradu za zrušené desátky platil stát církvi ročně cca 5 mil švédských korun.

Jiné církve a náboženská společenství nemají právo vybírat daně. Například Katolická církev, která je druhu největší církví ve Švédsku (cca 147 000 členů), finančně pokrývá svoji činnost z darů a sbírek.

Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Základní informace

Spojené království představuje v rámci Evropské unie nejen odlišný prvek v oblasti zákonodárství a právního systému vůbec, nýbrž i zcela odlišný a značně komplikovaný systém ve vztahu státu a církvi. Král, resp. královna je světskou hlavou Anglikánské církve - ta má postavení církve státní (*established church*), ovšem pouze pro oblast Anglie. Anglikánská církev ve Walesu (vznikla oddělením v roce 1920) a v Severním Irsku byla odstátněna. Naopak postavení státní církve má také presbyteriánská církev ve Skotsku (*Church of Scotland*). Vzniká tedy poměrně paradoxní situace, kdy britský panovník je hlavou episkopální církve v jižních oblastech své monarchie a současně hlavou reformované presbyteriánské církve v severních oblastech.

	počet členů	počet duchovních
Anglie		

²⁷ Ondrašík, M.: Vztah státu a církve v evropských státech a USA, Parlamentní institut 1995, s. 19

Anglikánská církev	1.600.000	11.000
Baptistická církev	160.000	1.500
Luterská církev	27.000	45
Spojená reformovaná církev	126.000	730
Wales		
Anglikánská církev ve Walesu	120.000	600
Presbyteriánská církev ve Walesu	60.000	125
Undeb Yr Annibynwyr Cymraeg ²⁸	50.000	120
Skotsko		
Presbyteriánská církev ve Skotsku (<i>Church of Scotland</i>)	770.000	1.250
Episkopální církev ve Skotsku	57.000	200
Severní Irsko		
Anglikánská církev v Irsku	375.000	600
Metodistická irská církev	19.000	200
Presbyteriánská církev v Irsku	330.000	400

Zdroj: David McClean: Staat und Kirche im Vereinigten Königreich, Baden-Baden, 1995, s. 335

Vedle těchto tradičních církví působí ve Spojeném království četné náboženské skupiny, jako např. Letniční hnutí (asi 120.000 členů), a dále převážně z řad imigrantů ze zemí Commonwealthu přibližně 25.000 buddhistů, 350.000 hinduistů, 300.000 židů, 1 mil muslimů a 400.000 Sikhů.

Historický vývoj

Již v předreformačním období byla církevní správa na britských ostrovech značně nezávislá na Římu a významný vliv zde vykonávala církevní shromáždění v Canterbury a Yorku. Za vlády Jindřicha VIII. došlo - mnohem více z politických než dogmatických důvodů - k rozkolu s katolickou církví (ohledně prohlášení panovníkova manželství za neplatné) a v r. 1534 byl vyhlášen Act of Supremacy, který postavil do čela tamější církve anglického krále. Církevní správa založená na diecézích byla zachována, na druhé straně došlo k přijetí některých reformačních myšlenek. V roce 1920 byly anglikánské diecéze na území Walesu

²⁸ jedná se o církev, která užívá velšského jazyka. Její název znamená Unie nezávislých Velšanů

prohlášeny za nestátní a tím byla vytvořena samostatná Welšská církev. Ve Skotsku a v Irsku probíhal vývoj poněkud odlišně. Skotský parlament garantoval v roce 1592 církevní svobody a její presbyteriánské reformní zřízení. V Irsku byla Anglikánská církev založena v souvislosti s britskou nadvládou nad touto oblastí. Od roku 1871 však již není ani zde církví státní a zároveň je církví minoritní, neboť většina Irů jsou katolíci.

Prameny konfesního práva

Vzhledem ke známému faktu, že Velká Británie jako jediný člen Evropské unie nemá psanou ústavu, je poměrně obtížné vyjmenovat, jaké všechny právní akty ovlivňují vztahy státu a církví. Každopádně to jsou základní ústavní listiny vydávané od 13. století zaručující postupně občanská práva a omezující moc panovníka (tedy Magna Charta, Habeas Corpus Act, Petition of Rights, Bill of Rights aj.). Vzhledem k faktu, že anglikánská církev má postavení státní církve, je zde i silná provázanost mezi institucemi světské a církevní moci. Až do roku 1919 vydával právní předpisy pro Church of England parlament. Od tohoto roku byla přenesena zákonodárná církevní pravomoc na generální synod této církve, a to zákonem *Church of England Assembly Powers Act*. Oba arcibiskupové a 24 anglikánských biskupů jsou také členy Sněmovny Lordů a do svých biskupských úřadů jsou jmenováni na základě návrhu ministerského předsedy panovníkem, jakožto světskou hlavou Anglikánské církve.

Ve Spojeném království mají církve (resp. jejich správní jednotky - např. diecéze u Katolické církve) status tzv. Registered Charity, kterým se označují veškeré skupiny lidí, kteří se podílejí na dobročinných a charitativních akcích. Registraci uděluje vládní úřad Charity Commissioners.

Financování církví

Státní finanční podpora církví je ve Spojeném království velice omezena. Podobně jako ostatní dobročinné organizace požívají i církve jistých daňových úlev. Získávají finanční prostředky z darů a sbírek, aniž by museli platit darovací nebo příjmovou daň. V případě pravidelných darů ve formě tzv. Deed of Covenant mohou církve a náboženské společnosti žádat na berním úřadě zpět příslušný objem daně odvedené dárce z hodnoty jeho daru. Deed of covenant představuje písemný závazek dárce, že bude pravidelně církvi platit určitou sumu po dobu 4 let. Je to nejobvyklejší forma podpory církvím. Podle zákona z roku 1992 Charity Act jsou všechny Registered Charity s příjmy či výdaji vyššími než 100.000 £ ročně podléhají auditu. Drobné podnikatelské aktivity farností - např. prodej náboženského tisku, brožur, pohlednic, svící, devocionálií apod. jsou doplňkovou formou příjmů církevního společenství.

Stát tedy žádnou částkou nepřispívá na platy nebo důchody duchovních nebo na vlastní činnost církve. Přispívá však do určité míry na opravu historicky významných budov. Tato záležitost je upravena zákonem z roku 1969 (Religious Buildings Act), podle kterého se na opravách musejí společně podílet církve i stát. Např. v období 1989-1994 věnoval stát na tento účel sumu 9.000.000 £, církve potom byly povinny zajistit finanční částku 3.700.000 £.²⁹

Švýcarská konfederace

Základní informace

Podle federálních statistik z roku 1980 je švýcarská populace složena ze 44,3% protestantů, 47,6% katolíků, 0,3% starokatolíků, 0,3% Židů a zbylých 7,5% obyvatel je jiného vyznání nebo bez vyznání. Tento poměr se v historii měnil v závislosti na různých tendencích. Během druhé poloviny dvacátého století katolíci předstihli v počtu protestanty a stali se majoritní skupinou. To bylo způsobeno převážně tím, že později naturalizovaní imigranti pocházeli z velké části z jižních katolických zemí (Itálie, Španělsko, Portugalsko či Francie). Například historicky protestantská Ženeva - kdysi označovaná za protestantský Řím - je dnes obydlena převážně katolickým obyvatelstvem.

Švýcarská konfederace³⁰ je federálním státem, který se skládá z 23 kantonů, z nichž pak tři jsou ještě rozděleny na polokantony. Kantony jsou nadány významnými pravomocemi, včetně konfesněprávní úpravy postavení církví. To je také důvodem rozličných modelů vztahů státu a církví v jednotlivých kantonech, o nichž bude pojednáno níže.

Historický vývoj

Švýcarská konfederace byla původě svazkem suverénních států, který se postupem času upevňoval. V době vzniku moderního Švýcarska - tedy v 19. století - měl každý kanton svá specifika, své vlastní dějiny, kulturu a často i náboženský ráz, který odrážel výsledek konfesijních bojů v 16. století. Jednotlivé kantony byly buď katolické, nebo protestantské

²⁹ David McClean: *Staat und Kirche im Vereinigten Königreich*, Baden-Baden, 1995, s. 348

³⁰ německému "Eidgenossenschaft" odpovídá spíše pojem "spříseženectvo". Termín "konfederace" představuje konkrétní státoprávní formu, které však švýcarská realita neodpovídá. Přesto se přidržím oficiálně užívaného názvu "Švýcarská konfederace".

nebo konfesijně smíšené. Pod vlivem Francouzské revoluce, napoleónského císařství a událostí v letech 1815 a 1830 došlo ke zostření napětí mezi dvěma hlavními proudy: liberálně protestantským na jedné straně a konservativně katolickým na straně druhé. Zatímco liberální proud byl zaměřen spíše centralisticky, katolíci kladli důraz na federalismus, decentralizaci a suverenitu kantonů. Konflikt vyústil v občanskou válku - válka Sonderbundu - ve které zvítězil liberální proud.

Bezprostředně po občanské válce byla přijata švýcarská ústava zakotvující charakteristická liberální práva a svobody. Revize ústavy z roku 1874 zůstala co se týče vztahu státu a církvi nezměněna. Obě ústavy zavazovaly kantony, aby ve svém zákonodárství o vztazích mezi státem a církvi respektovaly určité základní zásady a požadavky spolkového práva. To se týká především 2 oblastí:

- ustanovení zaručující občanská práva a svobody
- ustanovení ochranných pravidel vůči církvim a o výjimečných opatřeních namířených proti Katolické církvi - právo Konfederace a kantonu zasahovat k udržení pořádku a náboženského smíru, zákaz působení jezuitského řádu, nevolitelnost duchovních do funkcí na spolkové úrovni.

Celkový duch švýcarské ústavy se vyznačuje těmito rysy:

- konfederace je nadřazena církvim a náboženským společnostem
- žádnou z nich sama neuznává
- spolková ústava se zabývá církvim a náboženskými společnostmi jen za účelem ochrany jejich svobod a zachování smíru mezi nimi
- chrání občana, kterému zaručuje svobodu vyznání a svědomí
- výběr určitého vztahu církve a státu patří do kompetence jednotlivých kantonů

Modely konfesněprávní úpravy ve Švýcarsku³¹

System vytvořený dnes platnou spolkovou ústavou se vyznačuje třemi základními vlastnostmi:

³¹ informace převzaty z: Michel, N: Církev a stát ve Švýcarsku, Revue církevního práva č. 4-2/96, s. 105

- spolková ústava nezavádí určitý povinný konfesněprávní řád. V důsledku toho jsou vztahy mezi církvemi a státem v 26 kantonech a půlkantonech uspořádány rozdílně.
- základní principy kantonálního uspořádání jsou obsaženy v každé ústavě příslušného kantonu
- spolková ústava nicméně stanoví suverenitě určité hranice týkající se náboženské svobody, náboženských obcí a některých aspektů církevní organizace

Konfesněprávní úprava v jednotlivých kantonech pokrývá celou školu možných vztahů mezi státem a církví. Budeme se nadále držet rozdělení do třech základních skupin:

1. *Propojení státu a církve (identifikace)*

Ačkoliv žádný švýcarský kanton dnes nezná ryzí systém identifikace státu a církve, přesto v kantonu Vaud existuje jakási oslabená forma tohoto systému co se týče Evangelické reformované církve. Podle kantonální ústavy je zde tato církev národní institucí. V duchovní oblasti je sice církvi zaručena autonomie, ale organizační záležitosti jsou na kantonální, regionální a farní úrovni do značné míry určovány státem. Duchovní dostávají plat přímo od státu. Církev je financována kantonem, obcemi nebo z jiných veřejných příspěvků. Ovšem ani církev ani jednotlivé farnosti nemají veřejnoprávní subjektivitu - jedná se tedy o nesamostatná veřejnoprávní zařízení.

Na druhé straně Římskokatolická církev a její farnosti v kantonu Vaud veřejnoprávní status nemají. Katolické farnosti jsou spojeny ve federaci, která je občanským sdružením podle soukromého práva. Výdaje katolické církve, zvláště co se týče platů kněží, jsou kryty subvencí od státu, resp. kantonu. Výška subvence odpovídá výdajům kantonu na reformovanou církev v poměru k počtu věřících.

2. *Odluka církve od státu*

Ve dvou švýcarských kantonech se uplatňuje odlukový model - v Ženevě od roku 1907 a Neuchâtelu od roku 1941. Církev a náboženské společnosti zde mají postavení subjektů soukromého práva. Tedy jak katolická, tak reformovaná či starokatolická církev jsou organizovány jakožto sdružení podle švýcarského občanského zákoníku. Ovšem v ženevském kantonu mohou církve vybírat dobrovolnou církevní daň.

Odluka v obou zmíněných kantonech však není striktní. Tři největší církve (národní protestantská, katolická a starokatolická) mají postavení blízké obecně prospěšné společnosti a požívají tak některých výhod: v Neuchâtelu přísun státní dotace, spolupráce a podpora státních úřadů při vybírání dobrovolné daně v Ženevě, výuka náboženství na veřejných školách, daňové výhody.

3. *Autonomie církví s veřejnoprávním postavením*

Kromě výše uvedených kantonů mají všude ve Švýcarsku církve postavení veřejnoprávní korporace, přičemž však církevní struktura je zcela nezávislá na státních institucích. Římskokatolická církev disponuje tímto veřejnoprávním postavením ve 23 kantonálních útvarech. V 17 z těchto 23 má církev status veřejnoprávní korporace jak na kantonální, tak na lokální úrovni (farnosti). Ve 14 kantonech je kantonální církev sdružením všech katolických věřících, zatímco ve třech kantonech (Argau, Solothurn, Valais) je kantonální církev sdružením farností.

Podobně i Evangelická reformovaná církev zaujímá ve 23 kantonech veřejnoprávní postavení a Starokatolická církev má toto privilegium v 9 kantonech. Židovská obec je jako veřejnoprávní korporace uznána pouze v kantonech Basilej-město a Fribourg.

Financování církví

Ve 23 kantonech, které přiznávají církvím veřejnoprávní status pocházejí příjmy uznaných církví z církevních daní a z kontribucí vybíraných od farností. K těmto základním příjmům přistupují v několika kantonech veřejné dotace od kantonu a obcí.

Ve většině kantonů je tzv. fiskální suverenita (tedy právo vybírat daně) přiznána pouze církevním obcím - farnostem, nikoliv však kantonálním církvím. V rámci kantonálního zákonodárství jsou farnosti oprávněny vybírat daně od fyzických osob (daň z příjmu a z jmění) i od právnických osob (daň ze zisku a z kapitálu). Vedle těchto základních daní smějí ve většině kantonů vybírat také zvláštní daně, např. osobní daň nebo daň z nemovitosti. Kantonálním církvím je pak propůjčeno právo vybírat finanční kontribuce od farností. Výše kontribucí je zpravidla určována v závislosti na platební schopnosti každé farnosti.

Kantonální a obecní dotace církvím mají rozličnou podobu. V kantonu Bern platí stát duchovní stejným způsobem jako státní úředníky. Kantony Curych a Schaffhausen vyplácejí platy některým kategoriím duchovních a hradí správní výdaje církví. V kantonu Basilej-venkov nesou kanton a obce část nákladů na platy duchovních a obce dále hradí určité

stavební náklady. Mnoho kantonů přiznává plat duchovním, kteří plní pastorační úkoly ve veřejnoprávních zařízeních. Kantony často dotují vyučování náboženství. Na druhé straně např. v kantonu Basilej-město je zákonem vyloučeno užití veřejných dotací na čistě kultovní účely.

Polská republika

Historický vývoj

Od přijetí křesťanství knížetem Meškem I. v roce 966 se Polsko konstitovalo jako katolický stát patřící k latinské západní kulturní tradici. Zároveň byla pro tuto oblast vždy příznačná náboženská tolerance a princip svobody vyznání byl zakotven již v první polské ústavě z 3. května 1791. Po trojím dělení Polska se osudy této země řídily poměry v Prusku, Rusku a Rakousku (resp. Rakousku-Uhersku) a po vytvoření II. polské republiky v roce 1918 byla otázka vztahu státu a Církve upravena v ústavě z roku 1921 a v konkordátu z roku 1925. Ústavní listina zaručovala rovnost všech občanů bez ohledu na vyznání (čl. 118) i právo občanů svobodně vyznávat svou víru jak veřejně, tak v soukromí, vykonávat náboženské obřady v rámci dodržování veřejného pořádku a veřejných zvyklostí, jakož i možnost změnit vyznání nebo nevyznávat žádné náboženství (čl. 11,112). Ústava rovněž garantovala výuku náboženství ve veřejných školách jako povinný předmět pro všechny žáky mladší 18-ti let, s respektem k jejich konfesijní příslušnosti. (čl. 120). Diskutabilní byl článek 114 Ústavy, podle něhož má Katolická církev z kulturních a sociologických důvodů „přednostní postavení mezi rovnoprávnými vyznáními“

Poválečná komunistická vláda schválila 12. září 1945 deklaraci, podle níž konkordát z roku 1925 přestal platit. Mezera v právním řádu, která takto vznikla byla vyplňována správními akty, popřípadě judikaturou bez zákonné opory. Ateistické ideologie se projevila v sekularizaci manželského práva, eliminaci výuky náboženství, zrušení církevních škol, zestátnění církevních nemocnic a dalších sociálních ústavů, likvidace církevních spolků a katolického tisku, zásahy do vnitřních (především personálních) záležitostí Církve.

V ústavě Polské lidové republiky byla garantována svoboda svědomí a vyznání, stejně jako princip odluky Církve od státu. Komunistický režim se snažil několikrát uzavřít se Svatým stolicí mezinárodní dohodu (1950, 1956), jednání však vždy ztroskotala a dohodnuté body byly porušeny.

Nová situace nastala po podpisu kompromisní „dohody u kulatého stolu“ 5. dubna 1989 mezi představiteli komunistické moci a opoziční nezávislé Solidarity. Následný proces právní normalizace vztahů mezi státem a Církví je možné rozdělit do dvou období:

- 1) období let 1989-1993 - v této době došlo k přijetí tří důležitých zákonů: zákon o garanci svobody svědomí a vyznání, zákon o vztahu státu ke Katolické církvi, zákon o sociálním zabezpečení duchovních. Zároveň bylo přijato několik norem týkajících se výuky náboženství na veřejných školách.
- 2) období let 1993-1998 - tato doba je charakteristická stabilizací vzájemných vztahů, což se projevilo přijetím dvou významných právních norem: Ústavy Polské republiky z 2. dubna 1997 a uzavřením konkordátu mezi Apoštolským stolcem a Polskou republikou, jenž byl ratifikován 23. února 1998.

Dnešní konfesněrávní úprava v Polsku

Charakteristická pro vymezení vztahu státu a církvi je preambule dnešní polské ústavy, kde mj. říká:³² „...my národ polský - všichni občané republiky, jak věřící v Boha jsoucímho pramenem pravdy, spravedlnosti, dobra a krásy, tak nesdílející tuto víru a vyvozující tyto univerzální hodnoty z jiných zdrojů, rovni si v právech i povinnostech vůči společnému dobru - Polsku, vděční našim předkům za jejich práci, za boj o nezávislost vykoupenou obrovskými obětmi, za kulturu zakořeněnou v křesťanském dědictví národa a ve všelidských hodnotách (...) u vědomí odpovědnosti před Bohem nebo před vlastním svědomím (...) ustanovujeme ústavu Polské republiky.“ Postavením církvi se pak speciálně věnuje čl. 25:

- (1) Církev a jiná náboženská sdružení jsou rovnoprávné.
- (2) Veřejné orgány v Polské republice zachovávají nestrannost ve věcech náboženských, světonázorových a filosofických přesvědčení a zajišťují svobodu jejich projevení ve veřejném životě.
- (3) Vztahy mezi státem a církvemi a jinými náboženskými sdruženími jsou založeny na zásadách respektování jejich autonomie a vzájemné nezávislosti každého z nich ve své oblasti, jakož i spolupráce v zájmu dobra člověka i dobra společného.
- (4) Vztahy mezi Polskou republikou a Církví katolickou upravují mezinárodní smlouva uzavřená s Apoštolskou stolicí a zákony.

³² český překlad polské ústavy: Pavlíček, V.: *Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy*, Praha 1999, s. 242

- (5) Vztahy mezi Polskou republikou a jinými církvemi a náboženskými sdruženími upravují zákony schválené na základě smluv uzavřených Radou ministrů s jejich příslušnými představiteli.“

Důležité ústavní normy konfesněprávní úpravy obsahuje II. oddíl polské ústavy zakotvující svobody, práva a povinnosti člověka a občana. Článek 53 stanoví:

- (1) Každému se zaručuje svoboda svědomí a náboženství.
- (2) Svoboda náboženství zahrnuje svobodu vyznávat nebo přijímat náboženství podle vlastní volby a projevovat jednotlivě nebo s druhými, veřejně neb soukromě svoje náboženství pěstováním kultu, modlitbou, účastí na obřadech, praktikováním a výukou. Svoboda náboženství zahrnuje také vlastnictví svatyní a jiných kultovních míst podle potřeb věřících a právo osob využívat náboženské pomoci tam, kde se nacházejí.
- (3) Rodiče mají právo zajistit dětem morální a náboženskou výchovu a výuku v souladu se svým přesvědčením (...).
- (4) Náboženství církve nebo jiného náboženského sdružení, jejichž postavení je právně upraveno, může být předmětem výuky ve škole, pokud tím nebude dotčena svoboda svědomí a náboženství druhých osob.
- (5) Svoboda projevování náboženství může být omezena jedině zákonem, a to pouze tehdy, je-li to nezbytné pro ochranu bezpečnosti státu, veřejného pořádku, zdraví, morálky nebo svobody a práv druhých osob.
- (6) Nikdo nemůže být nucen účastnit se nebo zdržet se účasti na náboženských praktikách.
- (7) Nikomu nemohou veřejné orgány uložit povinnost, aby sdělil, jaký má světový názor, náboženské přesvědčení nebo vyznání.³³

Záruky náboženské svobody v institucionální rovině byly garantovány ve dvou zvláštních zákonech:

- ve vztahu ke Katolické církvi v „zákoně o vztahu státu ke Katolické církvi“

³³ překlad polské ústavy převzat z: Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, Praha 1999, s. 242

- ve vztahu k ostatním církvím a náboženským společnostem v „zákoně o zárukách svobody svědomí a vyznání.

Na základě této zákonné úpravy byla jasně stanovena soukromoprávní subjektivita církevních organizačních jednotek. Právo církví plnit „své funkce“ již není redukováno na oblast kultu, ale zákony garantují církvím veřejný výkon náboženských úkonů, právo svobodně vychovávat a vyučovat děti a mládež, zakládat a vést vlastní školy a osvětová a výchovná zařízení, řídit vlastní semináře a vysoké školy, zakládat vlastní spolky, věnovat se charitativní činnosti, právo rozvíjet křesťanskou kulturu a za tím účelem mít přístup k hromadným sdělovacím prostředkům.

V zákonech se také řešila otázka komunisty zabaveného církevního majetku. Byla vytvořena zvláštní majetková komise, složená z představitelů Polské biskupské konference a vlády a zákon také definoval normy jejího postupu (čl. 60-70). Tato komise rozhoduje s definitivní platností o navrácení nebo náhradě zabaveného majetku.

Polský konkordát³⁴

Fakt, že k ratifikaci konkordátu mezi Polskou republikou a Svatým stolcem došlo až 23. února 1998, tedy čtyři roky o jeho podpisu³⁵, svědčí o problematičnosti tohoto ratifikačního procesu, který byl provázen četnými diskusemi o mnoha jeho aspektech. Odpůrci ratifikace konkordátu zpochybnily soulad konkordátu s ústavou Polské republiky. Proto Sejm ustanovil zvláštní komisi k vyjasnění této otázky. V současné době je tedy polský konkordát, jakožto mezinárodní smlouva, součástí právního řádu Polské republiky, která upravuje především následující oblasti:

- čl. 2 konkordátu konstatuje existenci diplomatických vztahů mezi Apoštolským stolcem a Polskem. K výměně nót o obnovení stálých diplomatických vztahů došlo již 17. července 1989.
- v čl. 5 konkordátu se ze strany státu „zajišťuje Katolické církvi, bez ohledu na rítus, svobodné a veřejné plnění jejího poslání, jakož i výkon jurisdikce, řízení a spravování

³⁴ Text ustanovení polského konkordátu převzat: Krukowski, J.: *Aktuální problémy polského konfesního práva*, Revue církevního práva 3/98, s. 149

³⁵ Podle ustanovení čl. 29 konkordátu, konkordát "bude uveden v život" po uplynutí doby jednoho měsíce od výměny ratifikačních listin. K této výměně došlo 25. března 1998, proto konkordát nabyl účinnosti 25. dubna 1998.

vlastních záležitostí na základě kanonického práva.“ Jedná se vlastně o potvrzení čl. 1-3 zákona o vztahu státu ke Katolické církvi.

- otázce právní subjektivity se věnuje čl. 4 konkordátu, který Katolické církvi v Polsku jako celku v oblasti vnitrostátního práva garantuje právní subjektivitu, jak tomu bylo již podle ústavy z roku 1921. Dále je přiznána soukromoprávní subjektivita všem církevním organizačním jednotkám, což zahrnuje „všechny církevní teritoriální i personální instituce, které získaly takovou subjektivitu na základě ustanovení kanonického práva“. Nezbytnou podmínkou pro získání této soukromoprávní subjektivity je uvědomit skrze příslušnou církevní autoritu „kompetentní státní orgány“ (čl. 4. odst. 2 konkordátu). Jedná se opět o potvrzení principů definovaných v čl. 5-14 zákona o vztahu státu ke Katolické církvi.
- k získání právní subjektivity také postačí rozhodnutí příslušné církevní autority „na základě polského práva“. Jedná se o takové instituce jako je „katolický spolek“ neb „církevní nadace“.
- Apoštolský stolec se v konkordátu zavazuje, že:
 - a) žádná část polského území nebude inkorporována do diecéze nebo církevní provincie, která má své sídlo na území jiného státu;
 - b) žádná část diecéze nebo církevní provincie nebude přesahovat hranice polského státu;
 - c) biskup, který je členem Polské biskupské konference, nebude členem biskupské konference jiné země;
 - d) biskup, který není občanem Polské republiky, s výjimkou papežského legáta, nemůže uplatňovat svou jurisdikci v Polsku;
 - e) uvědomí vládu Polské republiky o jménu kandidáta na diecézního biskupa v dostatečné době před jeho nominací (čl. 7, odst. 2
 - f) nebude v Polsku jmenovat za biskupy takové duchovní, kteří nemají polské občanství (čl. 7, odst. 3).
- čl. 8. odst. 2 konkordátu garantuje svobodné organizování veřejného kultu „podle ustanovení kanonického práva v souladu s odpovídajícími ustanoveními polského práva“ a „nedotknutelnost míst kultu, určených k tomu účelu církevní autoritou, a katolických hřbitovů.
- konkordát také obsahuje seznam dnů pracovního klidu. Jsou jimi všechny neděle a 7 svátků: 1. ledna - Slavnost Matky Boží, Panny Marie (Nový rok); Pondělí velikonoční;

Slavnost Těla a Krve Páně; 15. srpna - Slavnost nanebevzetí Panny Marie; 1. listopadu - Slavnost Všech svatých; 25. prosince - Slavnost Narození Páně; 26. prosinec - druhý den vánočního oktávu. Tímto výčtem se opět potvrzuje čl. 17, odst. 1 zákona o vztahu státu ke Katolické církvi. Novým prvkem je pak záruka, že „rozšíření uvedeného seznamu je možné po dohodě smluvních stran“.

- konkordát také obsahuje několik důležitých ustanovení týkajících se manželství a rodiny. V čl. 10 je garantováno uznání civilních účinků kanonického manželství. Toto uznání předpokládá splnění následujících podmínek:
 - a) mezi novomanželi neexistují překážky z hlediska polského práva;
 - b) manželé při uzavírání kanonického manželství potvrdí ochotu respektovat civilní účinky;
 - c) o skutečnosti uzavření manželství bude na návrh učiněn zápis v občanských matrikách doručený úřadu vedoucímu matriky ve lhůtě pěti dnů.
- Konkordát nepřinesl žádnou změnu týkající se výroků v otázce rozvodů a prohlášení manželství za neplatné. Nadále tedy platí, že výroky církevního soudu v otázce neplatnosti kanonického manželství nemají žádný vliv na rozhodnutí soudů státních (čl. 10, odst. 4). Zároveň je zde obsažen závazek obou stran ke „spolupráci při ochraně a respektování instituce manželství a rodiny, která je základem společnosti“.
- čl. 12, odst. 1 konkordátu potvrzuje právo na vyučování náboženství na základních a středních školách a veřejných mateřských školách. Tento princip je potvrzením čl. 12 zákona ze 7. září 1991 o systému osvěty a v souladu s nařízením ministra školství ze 14. dubna 1992 o podmínkách a způsobech vyučování náboženství na státních školách.
- Církevnímu školství je pak věnován čl. 14 konkordátu, který zaručuje respektování práva Církve zakládat a řídit „osvětová a výchovná zařízení, mj. mateřské školy a školy všech stupňů, v souladu s ustanoveními kanonického práva, stejně tak zaručuje dotace pro tato zařízení podle principů stanovených příslušnými zákony“. Konkordát zavazuje tyto školy dodržovat „programové minimum“ definované státem. Církev má také právo „svobodně zakládat a řídit vysoké školy, včetně univerzit, zvláštní fakulty a vyšší bohoslovecké semináře, stejně tak i vědecké a výzkumné instituty“ (čl. 15). Explicitně jsou potom v konkordátu zmíněny dvě vysoké školy - Papežská teologická akademie v Krakově a Katolická universita v Lublinu - kterým náleží dotace ze státního rozpočtu.

- Čl. 16 je věnován duchovní službě v armádě. Konkordát garantuje pastorační péči o vojáky katolického vyznání v aktivní vojenské službě, včetně vojáků z povolání, v rámci vojenského ordinariátu v čele s vojenským biskupem, dále právo vojáků konajících vojenskou prezenční službu svobodně navštěvovat bohoslužby v neděle a svátky, pokud to není v rozporu s důležitými služebními povinnostmi a uvolnění duchovních z povinné vojenské služby, její odklad na dobu studia pro seminaristy, novice a řeholníky s dočasnými sliby (čl. 16, odst. 3). Je zde však také zmíněna možnost povolání duchovních k duchovní službě v armádě, v případě války také do zdravotní služby, nebo k civilní obraně (čl. 16, odst. 5).
- Konkordát zajišťuje, že osobám dlícím v uzavřených zařízeních (nápravných, výchovných, resocializačních) nebo v domovech zdravotní a sociální péče budou vytvořeny podmínky k uspokojování náboženských potřeb. Tato zařízení mají povinnost uzavírat dohody s příslušnými kněžími. Podle čl. 18 konkordátu mají polští biskupové zorganizovat pastorační péči pro příslušníky národnostních menšin v jejich řeči.
- Konkordát také garantuje Církvi právo na přístup ke hromadným sdělovacím prostředkům, pokud to souvisí s jejich posláním (čl. 20 a 25). Tato garance zahrnuje:
 - a) právo Církve „vlastnit a užívat vlastní sdělovací prostředky, jakož i právo na vysílání pořadů ve veřejném rozhlasu a televizi, podle principů definovaných v polském právu“.
 - b) právo Církve a jejích právnických osob zakládat a spravovat vlastní archivy, muzea a knižní sbírky.

Konkordát v čl. 25, odst. 1 zavazuje biskupa každé diecéze, aby ustanovil zvláštní komisi, která bude spolupracovat s příslušnými státními orgány při ochraně „historicky a umělecky vzácných archivních dokumentů“.

- čl. 21, odst. 1 konkordátu garantuje právo církevních institucí organizovat humanitární, charitativní a pečovatelskou činnost; za tím účelem mohou vytvářet organizační struktury a vyhlašovat veřejné sbírky
- Ohledně veřejných sbírek konkordát stanoví, že „předpisy polského práva o veřejných sbírkách nelze aplikovat na shromažďování peněžních darů pro náboženské účely, církevní charitativní, vědeckou, osvětovou a pedagogickou činnost, stejně jako na podporu duchovních a řeholníků, pokud k nim dochází na území chrámů, kaplí nebo na

místech a za okolností obvykle přijatých v dané lokalitě tradičně ustáleným způsobem“ (čl. 21. odst. 2)

- K otázce finančního zabezpečení života Církve stanoví konkordát dva principy:
 - a) „vycházejíce ve finančních otázkách institucí, církevního majetku, jakož i duchovních z platného polského zákonodárství a církevních ustanovení, smluvní strany vytvoří zvláštní komisi, která se bude zabývat nezbytnými změnami. Nová úprava zohlední potřeby Církve s přihlédnutím k jejímu poslání a k dosavadní praxi církevního života v Polsku (čl. 22, odst. 2).
 - b) „Státním orgánům bude oznámena církevní instituce nebo více církevních institucí, které jsou kompetentní v záležitostech uvedených v odstavci 2“ (čl. 22, odst. 3)

V této záležitosti finančního zabezpečení zachovává konkordát i nadále *status quo* a odkazuje přitom na další činnost zvláštní konkordátní komise, která se má zabývat finančními záležitostmi po ratifikaci konkordátu.

- konkordát se také explicitně zmiňuje o ochraně památek a stanoví následující principy:
 - a) Stát „v rámci možností poskytuje materiální pomoc na restaurování a opravy památkových sakrálních objektů a k nim připojených budov, rovněž tak uměleckých děl, která jsou součástí kulturního dědictví“ (čl. 22, odst. 4)
 - b) pro řešení otázek týkajících se ochrany kulturních památek národního významu, které se nacházejí v sakrálních a chrámových objektech, stejně jako historicky a umělecky cenných archiválií, má být v každé diecézi vytvořena zvláštní komise (kterou zřizuje místní biskup), jež má spolupracovat se státními orgány (čl. 25, odst. 1)
 - c) „Kompetentní státní orgány a Polská biskupská konference vypracují normy pro zpřístupnění kulturních památek, které jsou ve vlastnictví nebo ve správě Církve“ (čl. 25, odst. 2).

Maďarská republika

Základní údaje

Maďarská republika rozkládající se na ploše cca 93 000 km² a mající přibližně 11 mil. obyvatel patří tradičně k výrazně religiozní zemi, kde dominuje katolicismus a zároveň je zde

silný protestantismus v kalvínské podobě. 67% Maďarů se dnes hlásí k římskému katolicismu, 2,5% ke katolicismu východního ritu a 27,3% ke kalvinismu.³⁶

Maďarské konfesní právo je typické svým navázáním na zvykové právo, které zde platilo až do padesátých let našeho století. Když byla po druhé světové válce zveřejněna pětisvazková sbírka tehdy platných předpisů nutných pro správu církví³⁷, musel vydavatel upozornit čtenáře v předmluvě na to, že se mohou vyskytovat zákony, které byly vydány před rokem 1514, nebyly zahrnuty do této sbírky a přesto mohou být stále platné.³⁸ Až do období druhé světové války tedy neexistoval žádný jednotný zákon vymezující postavení církví, dokonce nebyl uzavřen ani žádný konkordát. Corpus Iuris Hungarici z roku 1895 garantoval náboženskou svobodu, ale rozdílné právní postavení „inkorporovaných“ náboženských společností (jednalo se v té době o společnosti katolické, úpravoslavné, reformované, evangelické, unitářské a židovské) zůstalo díky historickému vývoji odlišné.

Změnu přinesl vývoj po druhé světové válce, kdy v roce 1949 byla přijata ústava, která zavedla odluku státu od církve a výslovně stanovila (novelou z roku 1972) vedoucí roli marxisticko-leninské strany.³⁹ Ta byla opět zrušena ústavní novelou z 23. října 1989 a zároveň bylo nově formulováno právo na náboženskou svobodu.

Prameny maďarského konfesního práva

Již zmíněná novela ústavy z roku 1989 jasně zakotvila základní právo na náboženskou svobodu: „V Maďarské republice má každý právo na svobodu smýšlení, svobodu svědomí a náboženskou svobodu. Toto právo zahrnuje právo na svobodnou volbu nebo přijetí náboženství nebo jiného vyznání, právo na vykonávání, vyučování a projev náboženství nebo vyznání formou náboženských úkonů a ceremonií nebo jiným způsobem na veřejnosti či v soukromí, jakož i právo pomlčet o svém náboženství neb vyznání. V Maďarské republice církve jsou činny a působí odděleně od státu.“⁴⁰

³⁶ Ziegler, A.W.: Das Verhältnis von Kirche und Staat in Europa, München 1972, s. 293

³⁷ Harai, L.: A vallás- és közoktatásügyi igazgatás hatályos jogszabályaiak gyujteménye, Budapest 1944

³⁸ Erdő, P.: Dohoda mezi Svatým stolcem a Maďarskou republikou, Revue církevního práva 3/98, s. 175

³⁹ Zákon č. I.: 1972, § 3

⁴⁰ Zákon č. XXXI: 1989, § 60

Počátkem roku 1990 byl přijat nový zákon o svobodě svědomí, náboženské svobodě a církví.⁴¹ Začíná preambulí, která deklaruje, že náboženství a církve si zaslouží vážnost, a odůvodňuje zákonné záruky svobody svědomí a svobody náboženské. Toto odůvodnění se odvolává i na mezinárodní závazky státu. Základní význam církví je v preambuli spatřován v samotné náboženské činnosti, jejím kulturním, výchovném a sociálním přínosu, jakož i v působení církví ve školství a zdravotnictví a jejich péči o „národní povědomí“.

Dalším významným pramenem konfesněprávní úpravy je mezinárodní dohoda se Svatým stolcem z 9. února 1990, která obsahuje vypovězení dílčí smlouvy z roku 1964, obnovení diplomatických styků a další obecné otázky. 10. února 1994 byla podepsána dílčí dohoda mezi Maďarskou republikou a Svatým stolcem o zřízení vojenského ordinariátu, která byla ratifikována v dubnu 1994.⁴² O den později následovalo uzavření dohody mezi vládou a některými historickými církvemi a náboženskými společnostmi o vojenské duchovní službě.

Financování církví

V Maďarsku bylo v průběhu 90. let přijato několik restitučních zákonů⁴³, ty však předpokládali pouze omezenou a neúplnou náhradu škod vzniklých soukromým osobám. Stát má sice právní povinnost reparaace, ta je však omezena „společenskou spravedlností“ a „hospodářskou únosností“. Restituentům byly vydány „restituční kupony“, které bylo možno použít především při privatizaci státního majetku, kdy došlo k jejich směně za akcie k tomuto majetku. Právnícké osoby (především spolky, ale i politické strany) byly odškodněny jednorázovým příspěvkem ze státního rozpočtu. Restituci církevního majetku se věnoval zvláštní zákon (č. XXXII/1991), který předpokládal převedení nemovitostí patřících kdysi církvím, které se v momentě, kdy zákon vstoupil v účinnost nacházely ve státním nebo obecním vlastnictví a které mají sloužit těmto účelům:

- životu z víry (výkon náboženského kultu, služební byt. výchova kněžského dorostu, řádový dům)
- vzdělání a výchově

⁴¹ Zákon č. IV: 1990

⁴² úřední publikace in: *Conventio inter Apostolicam Sedem et Hungariae Rem Publicam se spirituali cura militum custodiamque publicae securitatis ad confinia*; AAS 86 (1994) 574-579

⁴³ především se jedná o zákon č. XXV/1991 o úpravě majetkových vztahů a o částečné náhradě škod na majetku vzniklých nespravedlivě občanům a zákon XXIV/1992 o úpravě majetkových vztahů a o částečné náhradě škod vzniklých nespravedlivě aplikací norem vydaných mezi 1.5.1939 a 8.6.1949.

- zdravotnictví a sociálním službám
- péči o mládež a kultuře

Církve na základě těchto kritérií sestavily seznam požadovaných nemovitostí určený pro komisi složenou paritně ze zástupců vlády a církví, která pak vypracovala definitivní seznam nemovitostí doporučených k převedení. K předávání majetku byla určena lhůta deseti let, převedení vybraných budov však mohly církve nárokovat již ve lhůtě tří let. Vláda se zavázala každoročně vyčlenit ze státního rozpočtu finanční prostředky pro ubytování nebo náhradu stávajícího uživatele (např. v letech 1996-1997 byla k tomuto účelu vyčleněna částka 4 mld forintů).

Dne 20. června 1997 byla v Římě podepsána dohoda mezi Apoštolským stolcem a Maďarsku republikou, která upravuje systém financování činnosti Katolické církve v oblasti veřejných služeb a duchovního života a věnuje se také některým majetkovým otázkám.⁴⁴ Jednání o tomto dokumentu iniciovali maďarští biskupové, poté co začalo docházet ke znevýhodňování církevních škol při poskytování státních dotací a kdy zjistili, že navrácení nemovitostí na základě zákona z roku 1991 se neprovádí. Dohoda řešila dva okruhy otázek:

- a) financování činnosti Katolické církve ve veřejných službách - jednalo se především o čl. 2 kapitoly I. dohod, která Církvi garantovala, že se jí dostane pro vzdělávací zařízení stejné podpory jako provozovatelům obdobných státních nebo komunálních zařízení. Dodatkový protokol k dohodě pak obsahuje detailní předpisy o výpočtu výše této podpory. V čl. 4 dohody se stát a Církev zavázaly spolupracovat na zachování a rozmnožení kulturního dědictví (archivy, knihovny, muzea, veřejné sbírky). Smlouva počítá se státní podporou na provoz a renovaci církevních kulturních památek, přičemž se předpokládá uzavření konkrétních dílčích dohod mezi státem a maďarskou biskupskou konferencí. Ve třetím článku dohody je konkrétně pojednáno o finanční podpoře státu na činnost církevních vysokých škol a universit. Stát nemá právo regulovat počet studentů teologie a náboženské pedagogiky - to je čistě církevní záležitostí. Přesto přispívá na jejich výuku. Bylo proto dohodnuto, že celkový počet takto podporovaných studentů nesmí překročit 2500.
- b) otázka církevních nemovitostí - zde byla prodloužena lhůta pro předání nemovitostí církvim stanovená zákonem z roku 1991, a to až do roku 2011. Jedná se celkem o přibližně 800 nemovitostí uvedených v příloze č. 2 této dohody. Hodnota ostatních

⁴⁴ úřední text dohody byl publikován v AAS 90 (1998) 330-341.

církevních budov se transformovala do finančního fondu, který Církvi zabezpečuje financování aktivit v oblasti duchovního života. V roce 1997 byla tato hodnota vyčíslena na 42 mld forintů.⁴⁵ Stát považuje tento nárok církve za dlouhodobý vklad, který se valorizuje v závislosti na devalvaci forintu. Roční výše výnosu z tohoto fondu činí podle dohody do roku 2001 4,5% a od roku 2001 5%.

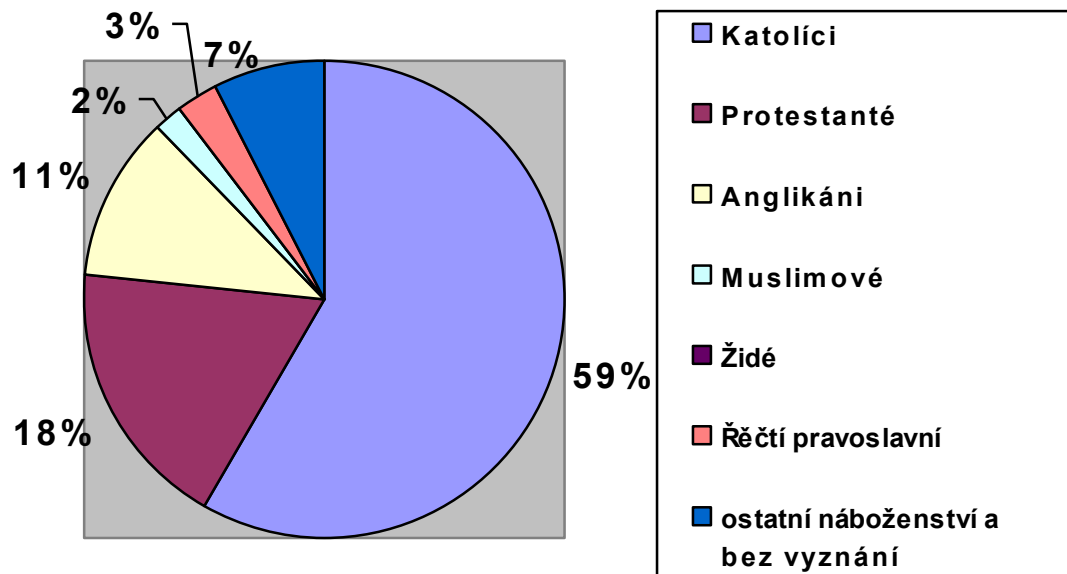
Zároveň byl dohodnut způsob financování církví prostřednictvím tzv. daňové asignace, a to ve výši 1% daně z příjmu fyzických osob. Toto procento nemůže být připsáno nikomu jinému, než církvím nebo speciální státním fondům. Stát se zároveň zavázal, že do roku 2001 bude dorovnávat výši výnosu těchto asignací do částky 1,7 mld forintů.

Všechny tyto zásady financování Katolické církve vyplývající ze zmíněné dohody byly posléze začleněny do nového zákona č. CXXIV/1997 o materiálním zajištění činnosti církví v oblasti duchovního života a veřejných služeb, který již zahrnoval všechny státem uznané církve a náboženské skupiny.

⁴⁵ v té době to bylo přepočtem cca 210 mil USD

Přílohy

Příloha č. 1 - Graf a tabulka náboženské příslušnosti obyvatel členských států Evropské unie

Katolíci	58,40 %
Protestanti	18,40 %
Anglikáni	11,00 %
Muslimové	2,00 %
Židé	0,04 %
Řečtí pravoslavní	2,70 %
jiná náboženství a bez vyznání	7,50 %

Zdroj: *Robbers, G.: Staat und Kirche in der Europäischen Union, Baden-Baden, 1995, s. 353*

Příloha č. 2: Skladba církevních finančních zdrojů ve vybraných zemích

Země	Zdroje příjmů			
USA	50% sbírky		50% fundraising, výnosy z majetku, nepřímá státní podpora	
Francie	75% sbírky a dary		25% účelové sbírky na udržování farního kléru - dobrovolný příspěvek na kult	
Nizozemí	70% příspěvek na církev		20% nedělní sbírky a dary	10% výnosy majetku a státní subvence církevnímu školství
Rakousko	85% církevní příspěvky		10% výnosy z majetku	5% sbírky, dary, státní podpora ve formě renty za nevrácený zkonfiskovaný majetek
Švédsko	systém církevních daní - 1,25% zdanitelných příjmů			
Švýcarsko	církevní daně - obdobný systém jako v Německu			
Německo	80% církevní daň	10% státní subvence	5% výnosy majetku a státní odškodnění za sekularizaci církevního majetku v minulých stoletích	5% sbírky a dary
Španělsko	systém daňových asignací - 0,5239% z daně z příjmu			
Itálie	systém daňových asignací - 0,8% z daně z příjmu			
ČR-ŘKC 1997	44 % příjmy z veřejných rozpočtů		45% vlastní příjmy	11 % ostatní

Zdroj: Jaroslav Rejtořik: Financování církví a náboženských společností, www.universitas.muni.cz/u3_1999/ukazky.html